

DEBRECENI FŐISKOLAI LAPOK.

KIADJA A FŐISKOLAI MAGYAR IRODALMI TÁRSULAT.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Debrecen, Főiskola.

I. emelet IX. terem.

Megjelen havonta egy szám.

Felölő szerkesztő:

PÉTERFFY LÁSZLÓ.

Társ-szerkesztők: J

KOÓS ELEMÉR és HAVAS GYULA.

Kiadóhivatali főnök: Tóth János.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre 5 korona.

Fél évre 2 kor. 50 fill

Ifjúsági egyesületeknek 4 korona.

Főiskolai hallgatóknak 3 korona.

Egyes szám ára: 24 fillér.

Hitteus Uriás.

Sohasem volt a szent városnak szebb éjszakája.

A mennyi kárpitján annyi arany ékesség, amennyi elég volna a föld legnagyobb királyának, hogy gazdagnak mondassék. A hold újra megtelt s képe, mint a gyermeké, ki még nem tudja e szót kimondani: anya. Drága ezüst esőt szitált a királyi palotára s az oszlopos tornácra ezüst kockákat rajzolt, a cédrus oszlopok is ragyogtak, mint a választott ezüst. Szelíd olajfák illata fűszerezé a levegőt, mely szerte terjedt a tájon, mint valami kedves hír, vagy szerelmes üzenet; a fák így szeretik egymást: illatköszöntéseket küldik egymásnak; így vágyódik a szelíd olajfa a büszke pálma után.

Dávid király felkelvén nyoszolyájáról, a palota tetejére ment s ott sétála. Jóh fővezért eznapi küldte el az ammoniták ellen az egész Izráellel, hogy elveszessék azokat. Dávid pedig Jeruzsálemben maradt.

A király szélytel tekintett pompás palotája tetejéről. Szép volt a szent város, bűbájosan szép. Fény és árnyék szeszélyes változatban rakódtak össze a magas paloták árkdjain, mintha valamely mester kezeinek művei lettek volna. És aludott egész Jeruzsálem, aludt és álmodott. Mélységes csend őrizte a szent várost, csak a föld lélegzése hallatszott és a virágbimbók szíropattanása, csókos illatok halk zenéje. Holdfény és olajillat szőttek csodás álmofátyolt, hogy akire reáterül, rettenetést és szépet álmodik az, mintha Kérubimok szárnya libbenése bódította volna el.

Most apró habok loccsanását hallja a király s arra néz. Drága medence közepén áll egy asszony, kihez hasonlót még nem látott a király. Le-lehajlik, keblét, gömbölyű csípőit, fehér tomporát mosogatja, aztán megáll mozdulatlanul, mint fehér kőszikla a sírok előtt. Talán harcba ment urára gondol, aki erős és hatalmas és vágyódik utána, hisz oly szép ez a jeruzsálemi éjszaka. Most nyitnak az olajfák, meg a piros gránát és oly szép a tamarisfa, ez a hús fény s hizelgő drága illat. Dávid sokáig

nézte a fehér asszonyt, már a holdsugarak is kévéstől hulltak a ragyogó, villó fehérségű szobor-idomokra, a sötét haját simogatták, melynek szálai villogtak, mint az acélszabályák éle, a melle két pómagrát s termete királyi pálma. S mikor megmosakodott volna, kijöve a feredőből s a fehér gyolcsot magára öltvén, eltűnt.

A királyban már megfogamzott a vétkes gyönyörűségű gondolat. Ágyasházába ment, de nem látott királynéasszonyai között ahhoz az egyhez hasonlót. Nem tudott nyugodni, elküldött hát az asszony után. Ki lehet az? Valamelyik főembere mondá: Bethsabé az, Eliámnak leánya, a Hitteus Uriás felesége.

Akkor elküldé Dávid király a maga embereit s elhozatá Bethsabét, a Hitteus Uriás feleségét s bevivé az ő ágyasházába.

Sohasem volt a szent városnak vétkesebb és gyönyörűsegebb éjszakája. Próféta fogantató éj volt...

És nem sokára megüzené Bethsabé Dávidnak: Teherbe estem.

Dávid ekkor követet küldött Jóábhhoz, küldené haza Hitteus Uriást. Uriás hazajött s azonnal a király elé sietett.

Dávid palotája legszebb termében fogadta erős vitézét. Uriás némán állt előtte. Nem ismeré még a gyalázatot, ami rajta esett. Nyugodtan és bátran állt ura előtt. Hatalmas tagjaira oly szépen simult a harci öltöny. Csupa erő és izom, bátorság és őszinteség volt egész alakja. A királyok királya, ki valamikor vénéhdt atyjának, Isainak juhait őrizte Bethlehemben s igen kis termetű vala, egészen eltörpült a hatalmas főember mellett, csak az alattvaló csendes alázatossága tette Uriást mérhetetlenül kisebbé a nagy királynál. Uriás állt némán, engedelmesen s lelkes tekintete Dávid királyi arcúlatán nyugodott. Gyönyörű erős fej volt az Uriásé: mélységes fekete szemek, sötétek, mint a legszebb éjszaka s mint a boszúállás, merész hajlású orr, apró fekete csigákba boruló szakáll s az erős vállakon a szétömlő acélszálú haj, mintha halott holló borúlva terpesztett szárnyakkal a barna sziklákra...

Bethesabé! Bethesabé, gyöngé liliom, mi lesz, ha ez a szerelmes óriás reájön a meggyaláztatásra? Mi lesz, ha egy reggel vérharmatos lesz a legszebb fehér lilom s halott lesz Izráel legszebb asszonya, akinek látása is gyönyörűséges s a csókja a paráznaság édes örömeire hajtotta az igazságos királyt.

Dávid megszólítja Uriást s kérdezősködött tőle a hadak állása felől: hogy van Jóáb, hát a nép, hát a harc diadalmas-e? Pedig nem ezek érdekelték ez órában Dávidot.

Ezután elbocsátá Uriást s kérte, hogy menjen haza, legalább lábait mossa meg. Uriás kiment, de csak a palota ajtajáig s mikor este lett, az ajtó elé feküdt Dávid szolgáljaival együtt s fürtös fejét a palota küszöbére hajtá és nem jutott eszébe, míg el nem aludott, hogy kemény az a kőpárna s hogy Bethesabé kebele, mintha rózsapárna volna, lágy, fehér és illatos, hogy angyalokkal álmodik, aki fejét reáhajtja. Jobb is volt így: gyalázat és halál párnája lett volna már az Uriás számára. Csak elaludt a kőágyon és álmodott csodálatost és megmagyarázhatatlant a fehér liliomról, melynek lágy, fehér kelyhe egy éjjel tele lett vérről. Azután nehéz harcokról az ammonitákkal, de a fehér liliom ott is csak az útjában volt, meg se látta, végig taposott rajta s a vér már a saját szívéből is csorgott, mint a patak... Bethesabé! Bethesabé! Uriás fölébredt, az arca tele volt könnyel s szép göndör haja az éjszaka harmatjaival.

Dávidnak megjelenték, hogy Uriás nem ment el az ő házához, Dávid újra maga elé hivatá s megkérdezte Uriást: Miért nem mentél el a te házához?

Uriás a királyra emelte erős szemeit, szólt és zengett a hangja, mint a tíz húrú hárfáé, mikor az Úr dicséretit zengik rajta.

— Az Isten ládája, Izráel és Juda nemzetsége sátorokban laknak és az én uram, Jóáb, és az én uramnak szolgálai a nyílt mezőn táboroznak: hogy mennék én be az én házamba, hogy egyem és igyam és feleségemmel háljak. Úgy élj te és úgy éljen a te lelked, hogy nem mivelem azt!

Erő és bátorság volt e hangban. Dávid újra szólt: Maradj itt ma is és holnap elbocsátalak. Ezután behívta palotájába s jóillatú borral lerészegíté Uriást. Az italtól tántorgott az óriás, szeme fénye elbágyadt a drága nedű édes erejétől s tompán világolt az íves szemöldök alatt, mint két homályos drágakő s fényes fekete szakállán alácsorgott az aranyszínű édes bor, erős domború homloka ragyogott a mámoros, szerelmes gondolatoktól, de fogadását még sem feledé el s letámolýgott újra a palota elé, hol a virágos fák fűszeres illata még inkább befátyolozta öntudatát s ahogy az éjjel jött, úgy sötétült el lelke világa is, csak a fogadása

világolt elméjében, mint egy szál gyertya a roppant boltú terem közepén. Zsibbadt tagokkal dült újra a kőágyra s aludt és álmodott zürös csodákat. Bethsabét látta táncolni Machanajimbéli körtáncban és mindenki Bethsabét nézte: a vitézek és a nép és Dávid és Uriás is. S a legázolt lilom újra feléled és szebb lett, mint annak előtte... de az Uriás vére elapadt, mint a kevés vizű tó... Reggelre elszállt a zürös álmom, de a szeme megint tele volt könnyel és szép göndör haja az éjszakának harmatjával.

Dávid újra hivatá Uriást. Levelet írt Jóábnak, a Séruja fiának s Uriásnak nyújtotta, hogy vigye el azt Rabba városához, ahol Jóáb és vitézei a várost ostromolták.

A levél pedig így szólt: Állassátok Uriást legelől, ahol a harc leghevesebb és háta mögül fussatok el, hogy megölettessék és meghaljon.

Uriás átvette a levelet, kinyújtott kezeivel földig hajolva üdvözlé a királyt s eltávozott a palotából. Ekkor sem ment saját háza felé. Jaj, ha Bethsabé látná, nem tudna elválni tőle... és elveszne Rabba városa. Ki tudja, mit ír e fontos levélben a király... Ha tudta volna!... Rabba városához közel találá Jóábot és általadá a király levelét.

A következő rohamnál az első sorba állították Uriást. Harcolt az óriás, mintha s ablyája élén függött volna Dávid egész királysága. Egyszerre léhanyatlott, mintha a Dávid palotájának leghatalmasabb oszlopa dőlt volna le s a melléből csorgott a vér, mint a patak, gyógyó fekete szakállán lefolyt a piros vér s por szennyezé be a kemény fürtöket... A hadak gyors léptű futását hallotta még, aztán néma lett minden, csak a letört vitézek sóhaja vergődött a levegőben, mint törött hollószárnyak... Uriás még gondolkozott, aztán halálos látomások boríták el szabaduló lelkét... Szeme homályos fátyolán keresztül látta a roppant csilagos boltot maga felett s drága olajillatot hajtott felé a szellő... Bethsabé... hol jársz itt... fehér liliom ne jöjj ide, mert bekevered magadat a vérbe... Ne nézd az arcom, olyan, mint a vér s hajam porba kevert. Az én uram, Dávid király küldött ide... Bethsabé... És lassan elhalódott a hangja, mint a hárfáé, mikor vert seregek gyászát zengetik rajta és a nagy búsulás miatt elpattan az ezüst húr...

És mikor meghallotta Bethsabé, hogy meghalt az ő férje, megsiratá Uriást.

Elküldé azért az Úr Nátán prófétát Dávidhoz, mert utálatos volt az Úr előtt Dávid e cselekedete. Nátán a királyra emelte kezét s így szólt: Hitteus Uriást fegyverrel ölted meg és az ő feleségét magadnak vetted feleségül... ne távozzék el a fegyver soha házából... a te fiad is, ki lett néked... bizonyly meghal.

Dávid könyörgött és bőjtölt és palotájának márvány-padlatán fekvék egész éjjel... Még is hetednapra meghalt a gyermek... És Bethsabé sírt... A Hitteus Uriás kiontott vére kiáltott az égre... A szomorú lilium még is feléled és szebb lett, mint annak előtte és boldognak mondták őt a királyné-asszonyok között. De az Uriás vére elapadt, mint a kevés vizű tó...

Koós Elemér.

Éjféli.

Álmom: dermedt különös álom.

Ágyam: hideg kóravatal.

Az éj: fekete gyászterítőm,

Magam: holtfehér, mint a fal.

Szobám: rámhajló, tompa sírbolt.

Sírkőm helyén: a bánat áll.

A siratóm, az: senki, senki.

Kaszás diszöröm: a halál.

Mese . . .

Valahol messze, mint az álom,

Állanak mély fekete termek.

Valahol egy nagy éjszakában.

Elátkozott c-önd palotában

Egy ködvizű óceán mellett.

Állanak mély, fekete termek,

Tetőtől talpig gyászlepelben.

S e tompa termek éjjelében

Ott fekszem én is feketében,

Ravatalon fekszik a lelkem.

Tetőtől talpig gyászlepelben.

És szemfödöm az éjnek árnya,

A virrasztom a csönd a bánat

És bennem a nagy éjszakának

Halálos álma, örök álma.

És alszom, alszom, mit se várva

S állanak mély fekete termek.

Valahol egy nagy éjszakában,

Elátkozott Csönd-palotában,

Egy ködvizű óceán mellett.

Némán, megkövülve . . .

Ha most e csöndes óra így megállna.

A szívem halkan, félön egyet ütne.

Reám borulna itt az álmok álma.

S ülnék örökre, némán, megkövülve.

Az óra fönny a vén falon megállna.

A tükör nézne hosszan elmerülve.

S én búsan, messzi mély csodát csodálva.

Nyitott szemem merészténém az ürbe.

A tér s idő: a végtelenbe tűnne.

Élet, álom: megszűnne végre lenni.

Köröskörül csak éj, csak ür, a semmi.

S ülnék örökre, némán, megkövülve.

Nem tudva többé tért, időt, világot . . .

Miként az óra, mely halkan megállott.

Csöndben, messze . . .

(Phantasmagoria.)

Az álombéli, titkos légi honban,

Időtlen, félig-van lét messzi mélyén

Teretlen, félig-nincs lét messzi mélyén

Egy égi, légi tó.

S e tisztalég, e tisztalégy világban,

A légvizű, világos tó vizében,

A fényvizű, világos tó vizében

Az ősi, ősi csönd.

Se tükre nincs, se hossza nincs, se mélye.

A könnyű légi hullám mozdulatlan,

Sulyatlan éther-habja mozdulatlan,

És tiszta, tiszta kék.

Örökszent béke lent a csönd tavában,

Egy véghetetlen, hangtalan nagy álom,

Üveg-szinetlen, mozdulatlan álom:

A boldog csönd-halál.

A boldog csönd-halál haláli csöndje,

S csak átomszó az emlékek harangja,

Az emlékeknek elsülyedt harangja,

Csak tompa csönd-zene.

Csak tompa, tompa csönd a légi honban,

Időtlen, félig-van lét messzi mélyén,

Teretlen, félig-nincs lét messzi mélyén:

Egy égi, légi tó.

És én e légi tó vizébe fúltan,

Nyitott szemekkel, mozdulatlan úszom,

Sok éve, alva, úszom, egyre úszom,

En, boldog csönd-halott.

Darvas János.

Gustave Flaubert:

La légende de st. Julien l'hospitalier.

A Julien atyja és anyja egy várkastélyt laktak, erdők közepén, egy magas dombra építve. A négy saroktorony hegyes teteje ólom-pikkelyekkel volt fődve és a falak alapja a sziklákba eresztve, melyek egyenesen meredtek föl a védőárok tövéből.

Az udvar kövezete tiszta volt, mint egy templom márványlapjai. A hosszú csatornák sárkánytorkán zúdult az esővíz a cisterna felé és az ablakok párkányain, minden emeleten,

festett agyagszilkéken, hol egy bazsalikom, hol egy heliotrop nyíladozott.

Egy külső karóból készült kerítés övezet először egy gyümölcsfával teli kertet, aztán virág-ágyakat, hol a virágok betűalakra voltak ültetve, aztán még egy szőlőt apró lugasokkal, ahol friss levegőt szívjanak és egy tekejátékot az apródok szórakoztatására. A másik oldalon találódtak a kutyaól, az istállók, a sütőház, a préház és a csűrök. Körül mindenütt nagy zöld rét, legelőnek, terült el, körülültetve erős túske-kerítéssel.

Békén éltek már olyan rég, hogy le se eresztették többé a csapóhíd vasrácsozatát; az árkok tele voltak vízzel; a fecskék a falpárkány nyílásaiba fészkeltek; és az őr, aki egész nap járt a falon, mikortól a nap már nagyon süttött, behúzódott a faköponyegbe és elaludt, mint egy szerzetes.

Odabenn a várban az ajtók vasalásai ragyogtak mindenfelé; a szobákat vastag szőnyegek óvták a hidegtől; a szekrények tele voltak ruhaneművel, a pincékben tömérdek volt a boroshordó, a tölgyfa kincses-szekrények re-cesgtek-ropogtak a pénzeszacskók súlya alatt.

A fegyver-terem falán látni lehetett a zászlók és állatfejek között minden idők és minden népek fegyvereit, elkezdve az Amaléciták parittyáitól és a Garamantek gerelyeitől egészen a mór péterkésig és a normand vas-ingingig.

A konyha nagy nyársán egy ökröt lehetett forgatni; a kápolna olyan pazar volt, mint egy király imaterme. Egy félrébb helyen még egy római fürdő is volt, de a jó nagy úr megfosztotta magát tőle, azt tartva, hogy ez a bálvány-imádók szokása.

Mindig egy rókamálos köponyegbe burkolózva járkált a házban, igazságot osztott a béreseinek, békítette a perlekedő szomszédait. Téli időn nézegette, hogy hullanak a hópihék, vagy olvasgatta a históriás könyveket. Az első szép napon már ment az öszvérén a dülőútakra, a zöldülő gabona szélében és beszélgetett a parasztokkal, akiknek jó tanácsokat adott. Sok kaland után feleségül vette egy nagy úr leányát.

A felesége nagyon féler volt, egy kicsit büszke és komoly. A fej-ékének a két ága súrolta az ajtófeleket és drága szövet ruhájának az uszályát három lépésre vonta maga után. A házirendet úgy tartotta, mint egy kolostorban. Minden reggel kiosztotta szolgálóinak a munkát, felvigyázott a befőttekre és a kenőcsökre, font a rokkán, vagy oltárterítőt himzett. És mert nagyon kérte Istent, küldött neki egy fiút.

Akkor aztán nagy volt ott az öröm és a keresztelő három nap és négy éjszaka tartott, fáklyavilágnál, hárfa szava mellett, virággal

hintett földön. A legritkább fűszereket ették olyan kövér csirkékkel, mint egy bárány; szórakoztatásul törpe jött ki a pástétomból és nem volt már elég a szilke, mert a tömeg nőttön nőtt, úgy kellett inni kalapból, sisakból.

Az anya nem volt ott az ünnepélyeken. Feküdt az ágyában, csöndesen. Egy este megébredve észrevette, mintha az ablakon beszűrődő holdvilágon egy árnyék mozogna. Egy aggasztán volt csaláncsuklyában, olvasó a derekán, zsák a vállán, ahogy remetéknek szokott lenni. Odalépett az ágy fejéhez és így szólt, anélkül, hogy az ajka nyílt volna:

— Örvendezz, óh, anya, fiad szent lesz!

Az úrnő sikoltott, de az öreg rásikamlott a holdsugárra, szelíden felszállt a levegőbe, aztán eltűnt. A lakoma zaja egyre magasabbra hágott. Ő pedig az angyalok hangját hallotta és feje visszahanyatlott a vánkosra.

Másnap az egész megkérdezett cseledség állította, hogy nem látta a remetét. Álom vagy valóság, de az é nek kellett itt nyilatkoznia; de az úrnő gondos volt semmitse mondani, mert félt, hogy göggel találják vádolni.

A vendégek eloszlottak reggel és a Julien atyja a várkapun kívül találta magát, ahová éppen az utolsót kísérte, mikor egyszerre egy koldús termett elibe a ködben. Egy fonott szakállu cigány volt, a karján ezüst karperecek és lángoltak a szemei. Úgy tördelte ezt az összefüggéstelen szavakat, mint egy léleklátó:

— A fiad, a fiad... sok vér... sok dicsőség... Mindig boldog... Császár családja...

Lehajolt, hogy fölszedje az alamizsnát és elveszett a fűben. Eltűnt.

A jó várúr nézett jobbra, nézett balra, hívott, akit birt. Senki. A szél fújt és felszálltak a ködök. Ezt a látományt annak tulajdonította, hogy fáradt volt a feje, mert nagyon keveset aludt. Ha kibeszélem, mindenki kinevet, — mondotta.

Azonban a fia számára rendeltetett fényes jövő elvakította, bár az ígélet nem volt világos és még az is kétes volt, hogy hallotta-e.

A házastársak őrizték titkukat. De mindkettő egyforma szeretettel becézte a gyermeket; és úgy nézve rá, mint Istentől megáldottra. Végtelen tekintettel voltak iránta. A kis ágya a legfinomabb pehellyel volt töltve; egy galamb formájú lámpa égett felette folytonosan; három dajka ringatta és gondosan bepólyálva a brokát takarójában, gyönggyel rakott főkötőjében, rózsás arcával, kék szemével olyan volt, mint a Jézuska. A foga anélkül jött, hogy sírt volna csak egyszer is.

Mikor hét éves volt, anyja énekelni tanította. És hogy bátor legyen, az apja föltette egy nagy lóra. A gyermek örvendezett és hamarosan

megtanulta mindent, amit a harci ménéről tudni kell.

Egy nagyon tudós, öreg szerzetes tanította neki a Szentírást, az arab számokat, a latint és azt, hogy hogyan kell az írókártyán miniatűröket festeni. Együtt dolgoztak egy torony legfelső szobájában, minden lármától messze.

A tanulás végeztével leszálltak a kertbe, ahol lassacskán sétálgatva vizsgálgatták a virágokat.

Néha láttak a völgy alján elhúzódni hosszú sor teherhordó öszvért, miket egy keletiesen felcicomázott gyalogos vezetett. A várúr megismerte, hogy kereskedő és odaküldött egy inast. Az idegen bizalommal gerjedve visszatért az útból és mikor bevezették a fogadó-terembe, felnyitogatta bársonnyal, selyemmel, ékszerekkel, mirrhával, ismeretlen szokás különös tárgyaival teli ládáját. A végén jámbor elment kövér haszonnal és hogy akármi kegyetlenséget túrt volna. Máskor zarándok csapat zörgetett a kapun. Átázott ruhájuk gőzölgött a tűz mellett és mikor jól voltak lakva, elbeszélést az utazásukat; bolyongottak a tajtékos tengeren, hogy mentek a forró homokon gyalog, a pogányok kegyetlenségeit, Syria oduit, a Jézus jászlát és a szent sirt milyen. Aztán adtak a fiatal úrnak csigahéjakat a köpönyegükről.

A várúr gyakran megvendégelte régi fegyvertársait. Ilyenkor iddoggalva, ráemlékeztek a hadakozásaikra, az erősségek ostromára a hadi gépekkel és a meseszerű sebesülésekre. Julien, aki hallgatta őket, közbe-közbe kiáltott; akkor az apja nem kételkedett, hogy hódító lesz később. De este kijött az angelusról, mikor elment a hajlongó szegények között, annyi szerénységgel és olyan nemesen osztogatta az alamizsnát, hogy anyja már látta is, mint eljövendő érseket.

A kápolnában szülei mellett volt a helye és bármi hosszú volt az istenitisztelet, térdepelve maradt az imazsámolyon, a fővege a földön, a kezei összekulcsolva.

Egyszer a mise alatt észrevett egy kis fehér egeret, amint kijött a falból egy lyukon. Ott tipegett az oltár első lépcsőjén és három, négy forduló után visszamenekült. A mai vasárnapon a gondolat, hogy megint láthatja, nyugtalanította. Visszajött és ő valamennyi vasárnap várta és mert alkalmatlan volt, elfogta ellene a gyűlölet és elhatározta elveszíteni.

Pezárta tehát az ajtót, sütemény-morzsát hintett el a lépcsőn és odaállt egy pálcával a lyuk elé. Hosszú várakozás után megjelent egy rózsaszí orr, aztán az egész eger. Megütötte, könnyedén és megdöbbsent, látva ezt a kis teteget, ami nem moccan többet. Egy vércsöpp foltozta a márványlapot. Hirtelen feltörölte a

kabátujjával, kidobta az egeret és nem szólt senkinek semmit. A kert magvait mindenféle apró madár szedegette. Kitalálta, hogy borsószemet tett egy nádszálba. Mikor csicseregni hallott egy fán, odasompolygott, felemelte a csövet, felfújta az arcát és oly bőven hullottak a vállára az apró állatkák, hogy nem tudta megállani nevetés nélkül, a csinyjétől boldogan.

Egy reggel visszafelé ment a bástyán, látott a magas mellvéden egy galambot, aki pipiskedett a napon. Julien megállt, hogy nézze. Egy rés volt a falon e helyen és egy kövecset talált az ujjai alatt. Megcsóválta a karját és a kő eltalálta a madarat, ami hanyatt-homlok zuhant az árokba.

Ő pedig rohant a mélység felé, megtépve magát a bokrokon, fürkészve mindenütt, ügyesebben, mint egy kölyök-kutya. A törött szárnyú galamb felakadva vergődött egy bokor ágán. Az életének a makacssága ingerelte a gyermeket; fojtogatni kezdte és a madár rángatózása megdobogtatta a szívét, megtöltötte zajló, szilaj gyönyörűséggel. Mikor kimeredt a madár, féláljultnak érezte magát.

Este a vacsoránál az apja kinyilatkoztatta, hogy az ő korában agarászni kell tanulni. És hozott egy öreg teleírt füzetet, amiben minden fel volt sorolva a vadászatról. Egy mester magyarázta neki tanítványának a művészetet, hogy kell idomítani a kutyákat, betanítani a sólymot, kifeszíteni a csapdát, megismerni a szarvast a párájáról, rókát a nyomáról, farkast csapásáról, a jó módot megkülönböztetni a járásukat, hogy lehet elejteni őket, hol van rendesen a fészük, mik a legalkalmasabb szelek, a hangjuk előszámolásával és a kutyák zsákmányának a szabályaival.

Mikor Julián mindent tudott könyv nélkül, apja egy kutyafalkát állított neki össze.

Ez állott először huszonnégy berber agárból, sebesebbek, mint a gazella, de megvadulhatnak; aztán tizenhét pár breton kutyából, amiknek vörös szőre fehérrel tarka, amikre mindent lehet bízni, erős a szügyük és nagy vonítók. A vadkan megtámadására és a veszélyes kibúvókra ott volt negyven véreb, hosszú szőrűek, mint a medve.

A tatár komondorok majdnem olyanok, mint egy szamar, égőverések, széles derekak, akik arra voltak szánva, hogy a bőlényeket üldözzék. Az uszkárok fekete szőre ragyogott, mint az atlasz. A vizslák csaholása felért a sinkorának bömbölésével. Egy elkerített udvarban morgott, a láncát ráncigálva nyolc vérben forgó szemű dán dogg, mik a lovas mellére ugranak és nem félnek az oroszántól.

A sólymász talán meg is haladta a kutyafalkát. A jó várúr, pénzerővel megszerzett

kaukázusi hímsólymokat, babyloni sólymokat, német gefrautokat, szirti sólymokat, amiket a jeges tenger szikláin fogtak. Egy nagy, szalmával fedett dúchan laktak és nagyság szerint az ülőre kötve. Előttük egy darab gyepp volt kihasítva, ahová időről-időre kitétték őket, hogy meg ne meredjenek.

És ott voltak összegyűjtve a vadásztarisznyák, a horgok, a török és csapdák mindenféle fajtája.

Gyakran vonultak ki a mezőre a madarászó kutyákkal, melyek hamarosan állták a vadat. Akkor a hajtók, lépésről-lépésre haladva, szétterítettek érzéketlen testük fölött egy mérhetetlen hálót, vezényszóra az ebek ugatni kezdtek; a fürjek felröppentek; és a környékbeli meghívott dámák, férjeik, a gyerekek, a komornák, mindenki odaszaladt és könnyűszerrel fogdosta őket.

Máskor, erdei hajtóvadászaton, dobos verettek; rókák is hullottak a verembe; vagy pedig a kiérkezésnél, felbomolva a rend farkast is csíptek el, élve.

De Julien megvetette ezt a könnyű cseleket; jobb szeretett vadászni messze a világtól, a paripáján és a sólymával, mely majdnem mindig egy nagy kaukázusi sólyom volt, fehér, mint a hó. A fején a szorító kócsagforgóval volt ékes és aranycsörgők rezegtek a karmán; és szilárdan ült az ura karján, ha a ló vágatott is és csak úgy tűntek el mellettük a mezők. Julien, kibontva a kötelékeiből, egyszerre elbocsátotta és a merész madár úgy csapódott fel a levegőbe, mint a kilőtt nyíl; és látni lehetett ott fenn két egyenlőtlen pontot forogni, összezapódni, szétválni, aztán előtűnni a kéklő magasságban.

A sólyom nem váratott a leszállással, hogy széttépett néhány madarat és visszajöve remegő szárnyakkal ült a vaskeztyűre. Így ejtette el Julien a gémet, a kányát, a varjút és a keselyűt.

Szerette, ha szólott a vadászskürt, követni a kutyáit, kik rohantak a dombok hajlásain, átugráltak a patakokon, csörtettek az erdőn és mikor a szarvas bőgni kezdett a harapások miatt, hirtelen kivégezte és gyönyörködött a komondorok dühe, míg felfalták azonmód szét-darabolva a gőzölgő bőrön.

Ködös napokon bevette magát egy mocsárba, lesni a vadludat, a vidrát és a vadkacsát. Már hajnaltól várta a tornácon három csatlós, és az öreg szerzetes hiába integetett neki, hogy visszahívja, Julien nem fordult vissza. Ment égető napon, esőben, zivatarban, ivott forrásvizet a kezéből, evett vadalmát menésközben, ha fáradt volt, lenyugodott egy tölgy alá; éjjelen járt haza, sárosan, véresen, tüskékkel a hajában és éreztetve a vadállatok szagát. Olyan lett,

mint azok. Mikor megcsókolta az anyja, hidegen fogadta az ölelését, mintha mély dolgokra gondolt volna.

Egy késdöféssel ölte meg a medvét, bárdal a bikát és a vadkant lándzsával, sőt egyszer, hogy egy botnál egyéb nem volt nála, azzal védte önmagát egy sereg farkastól, akik egy vesztőhely tövében a holtakat rágták.

Egy téli reggel napfeljött előtt ment el, jól felszerelve egy jó íjjal a vállán és egy nagy csomó szárnyas nyíllal a nyeregkapán. Arabs paripája lépte alatt döngött a föld. Két borzeb loholt utána. Az ólmos eső a köpenyére fagyott és a kegyetlen északi szél fújta.

Az ég alja megvilágosodott és a hajnalpirkadásban meglátott két nyulat, amint a barázda szélén játszottak. A két eb azonnal hanyathomlok utána és egy-kettő, megölték őket.

Nemsokára az erdőbe értek. Egy ágon egy hidegvett fajdkakas aludt a szárnya alá dugott fejjel. Julián egy kardcsapással lecsapta a lábát és fel se szedte, folytatta az útját.

Három óra múlva egy oly magas hegyen vette észre magát, hogy az ég már feketének látszott. Előtte olyan volt a szikla, mint egy fal, lefelé. A legvégén két zerge nézte a mélységet,

Mert nem volt nyíl nála (a lova lenn maradt) azt gondolta, hogy leszáll hozzájuk. Kétrét hajolva, mezitláb, végre elérte a zergéket és az elsőnek a szügyébe dőfte a törét, a másik halálos ijedten leugrott a mélységbe. Julián felállt, hogy leüsse és lecsúszva, egyenes lábbal, a másik hullájára hullott, szembe a szakadék tetejével, kiterjesztett karokkal.

Visszakerülve a síkra, egy hosszú sor fűzfatönkö mellett ment végig, melyek egy folyót szegélyeztek. Időről-időre alacsonyan repülő daruk húztak el feje fölött. Julien csak az ostorával ütötte el őket és nem hibázott egyet se.

Azonban a langyosabb levegő megolvastotta a zúzmarát, nagy ködök hömpölyögtek és előbújt a nap. És megvillant messziről egy megaludt tó, mely hasonlított az ólomhoz. A tó közepén volt egy vad, amit még nem ismert, egy fekete orrú hód. Dacára a távolságnak, egy nyíl leterítette és ő sajnálta, hogy nem vihette el a bőrét.

Tovább ment egy nagy fásorban, hol az óriás fák koronája diadalívben borult össze az erdő bejáratánál. Egy kecske ugrott elő a sűrűből, egy dāmivad tűnt fel a keresztúton, egy borz bújt elő a lyukból, egy páva terítette szép farkát a pázsiton — és mikor mind elejtette őket, más kecskék, más borzok, más dāmivadak, más pávák jöttek és rigók, szarkák, pintyek, rókák, vadmacskák, hiúzok, mindenfajta vad, minden lépésre tömérdekebbek. Körülötte to-

longtak, remegve, a tekintetük tele volt szélséggel és könyörgéssel.

De Julián nem fáradt ki az ölésben, megfeszítve az íjját, kirántva kardját, ütve a csákánnyal és nem gondolt semmire, nem emlékezett semmire. Vadászaton volt ismeretlen országban, végtelen idő óta, lételének egyedüli ténye által, mindent elvégezve olyan könnyedén, akár az álmokban. Különös látvány állította meg. A szarvasok megtöltöttek egy félkör alakú völgyet és egymás hegyén-hátán tolongva, a lehetőséggel melegítették egymást és ködlött a hidegben a pára.

Egy ekkora mészárlás reményében pár pillanatig elkábult az örömtől. És leszállott a lóról, felgyűrte az ujját és lödözni kezdett.

Az első nyíl süvöltésénél valamennyi szarvas egyszerre odafordította a fejét. Csak úgy lőtt közéjük és halódó hangok emelkedtek és nagy izgalommal mozgolódott a csorda.

A völgy pereme nagyon magas volt megmászni, a kerítésen ugráltak át, keresve a menekülést. Julien látta, lőtt. Úgy hulltak a nyilak, mint a zápor. A szarvasok eszüket vesztve csatáztak, ágaskodtak, taposták le egymást. És testük az agancsokkal összekavarodva egész hegyet formált, amely összeomlott, amint egy moccan.

Végre kiszállt beblőlük a pára, ott hevertek a gyepen, tajtékos szájjal, kifordult belekkel és a tagjaik rángatózása fokként csöndesedett. Aztán minden mozdulatlan lett.

Jött az éj és az erdő mögött az ágak közül olyan haragos ég villogott elő, mint egy véres abrosz.

Julien egy fának vetette a hátát. Megelégedett szemmel nézte a töméntelen lemészárolt tetemet, azt se értve, hogy tudta véghez vinni.

A völgy másik oldalán, az erdő szélén észrevett egy szarvast, egy ünt és a borjat.

A szarvas fekete volt és hatalmasan kitermett, egy tizenhatos agancsot viselt és fehér szakállat. Az ünt színe olyan volt, mint a száraz levél és legelte a pázsitot. A borjú, telidesteli szórva foltokkal, meg se állva szopott.

Még egy nyíl süvöltött. A borjúnak egyszerre vége lett. Akkor az ünt, az anyja, meredt az égre és bődült egy mélyet, keserveset, szinte emberi hangon. Julien épp szügyben találta és a földre terítette.

A szarvas látta és elugrott. Julien neki küldte utolsó nyilát. A homlokába fészkelte magát és ott maradt odatűzve.

A nagy szarvason nem látszott, hogy érzi. És átlépdelve a tetemeiket, rohant előre, őt megtámadni, felöklelni. Julien kimondhatatlan félelemmel hátrált. A rettenetes állat megállt és lángoló szemekkel, ünnepélyesen, mint egy

patriarka, egy bíró, míg egy messzi harang csilingelt, háromszor ismételte:

— Átkozott, átkozott, átkozott! Egyszer még megölnöd apádat és anyádat!

Megrogyott a térde, lezárta szelíden a szemét és vége lett. Julien megdöbbsent, aztán elfogta a hirtelen fáradság, megszállta az undor és végtelen szomorúság. A kezébe hajtotta a fejét és sírt, sírt sokáig.

A lova elveszett; a kutyái elhagyták; a magány, ami körülvette, bizonytalan veszedelmekkel fenyegette. Akkor borzadálytól űzve, a mezőn keresztül vette útját. Találomra választott egy ösvényt és majdnem azonnal a kastély kapujához érkezett.

Azon az éjjelen nem aludt. Mikor megingott a nagy függőlámpa, újra látta a fekete szarvast. Zaklatta a jóslat, küzdött ellene. „Nem, nem, nem, nem lennék képes rá...” Aztán gondolta: „ha mégis akarnám...” És félt, hogy az ördög ne támasszon benne kedvet.

Három hónapig az anyja aggódva imádkozott az ágya fejénél és atyja nyögve járkált mindig a folyosókon. A leghíresebb orvosokat hívták, akik töméntelen orvassággal tömték. A Julien baját, mondták, vagy egy gyászos szél, vagy egy szerelmi vád okozza. De ő akármiféle kérdésre csak lehajtotta a fejét.

Aztán felépült: az öreg szerzetes és apja sétáltatták az udvaron a két karjánál fogva. És mikor tökéletesen felépült, elhatározta, hogy nem vadászik többé.

Atyja meg akarván örvendeztetni, egy mór szablyát ajándékozott neki. Ez egy pillér magaslatán volt a fegyvergyűjteményben. Hogy elérjék, létra kellett. Julien ment fel. A nagy, nehéz kard kisiklott a kezéből és esésközben úgy surolta a jó urat, hogy elvágta a köpenyét. Julien azt hitte, megölte az atyját és elájult.

Ettől kezdve borzadt a fegyverektől. A meztelen vasra való ránézésről is sápadt. Ezzel a gyöngeségével kétségbe ejtette a családját.

Végre az öreg szerzetes, Isten, a becsület és az ősök nevében indítványozta, hogy kezdje újra nemesi gyakorlatait.

A csatlósok nap nap mellett gerelyvetéssel szórakoztak. Julien ugyan hamar kitűnt közülök. Beletalált a palack torkába. Szétzúzta a szélkakasok csőrét és száz lépésről megütötte az ajtókilincseket.

Egy nyári este, mikor az alkony bizonytalanra teszi a tárgyakat, észrevett a kert végében két fehér szárnyat, amely repdesett a léckerítésen. Biztosra vette, hogy gólya és elhajította a gerelyét.

Egy szívettépő kiáltás hagzott.

Ez volt az édesanyja, akinek a hosszú ruha-

ujja odaszegeződtek a falhoz. Julien elmenekült és nem látták többet.

II.

Egy kalandorcsapatba lépett be, amelyet ép útban talált. Ismerte már az éhséget, szomjúságot, a lázakat, a férgekét. Hozzászokott az ütközet zajához és a haldoklók látásához. A szél kicserezte a bőrét. A tagjait eldurvította a fegyverviselés. És mert erős volt, bátor, okos, és fontolgató, hamarosan elnyerte a csapat vezérletét.

A csaták kezdetén nagy kardcsapásokkal bátorítá katonáit. Egy görcsös kötélén maga kapaszkodott a várfokokra és éjjel, ingatva a szélvihartól, míg bőrpáncéljára görögtűzzel égő nyilak tapadtak és bár forró víz vagy olvasztott ólom hullott felülről. Gyakran zúzta össze pajzsát a rágörgetett kő, gyakran omlott össze alatta az emberrel teli híd. Buzogányát forgatva, megszabadult tizennégy lovagtól is. A harctéren leverte mindent, ami előadta magát. Több, mint húszszor azt hitték: meghalt.

Hála az isteni kegynek, mindig kikerülte; mert védte az egyház embereit, az árvákat, az özvegyeket és különösen az aggastyánokat. Mikor ilyet látott menni maga előtt, kiáltott neki, hogy ismertesse meg magát, mintha félt volna, hogy megöli elnézésből.

A menekülő rabszolgák, a lázadó parasztok, a hazátlan bitangok és mindenféle rettenthetetlen nép özönlött a zászlója alá. És hadsereget szervezett.

A sereg nőttön-nőtt. Julien híresedett. Keresték. Hol a francia ifjabb királyt segítette, hol az angol királyt, hol a jeruzsálemi templomos rendet, hol a parthusok fejedelmét, hol az abessyniai negust, hol a kalikuti császárt. Csátázott a pikkelyes páncélú normanokkal, küzdött a négerek ellen, aki vízilóbórból készült kerek paizsokkal voltak felszerelve és vörös szamarakon lovagoltak, a rézbőrű indiánok ellen, akik a tükörnél fényesebb szablyát forgattak. Legyőzte a troglodytákat és az ember-evőket. Oly forró vidékeken vonult át, hogy a nap hevétől lángra lobbant az emberek haja, mint a fáklya; és másszor oly hidegeken, hogy lefagyott az emberek karja és a földre hullott; és oly országokon, ahol oly sűrű volt a köd, mintha merő kísértetek közt járnának.

A köztársaságok vele tanácskoztak a veszélyben. A követek tanácskozásán reménytelen ügyeket is kieszközölt. Ha egy király rosszul kormányzott, ott termett és jó útra vezette. Felszabadította a népeket. Kiszabadította a tornyokban bebörtönzött királynékat. Ő volt,

nem más, aki megölte a milánói sárkánykígyót és az oberbirebachi tűzokádó szörnyet.

Egyszer egy nyugati császár, legyőzve a mórokat, feleségül vette a kordovai császár nővérét. Egy lányuk született, kit keresztyén vallásban neveltek. De a kalifa úgy viselkedve, mintha megakarna térni, meglátogatta, nagy kísérettel lemészárolta az egész házat és őt magát egy földalatti börtönbe vettette, hol kegyetlenül bántak vele, azért, hogy kifosszák kincseiből.

Julien segítségére sietett, szétszórta a hűtlen sereget, elfoglalta a várost, megölte a kalifát, levágta a fejét és eldobta, mint egy golyót, a bástyákon. Aztán kihozta a császárt a fogásból, trónjára helyezte újra udvara jelenlétében.

A császár, mintegy jutalmául ekkora szolgáltnak, arannyal-ezüsttel teli kosarakat akart neki ajándékozni. Juliennek nem kellett. Amaz azt hitte, többet akar és felajánlotta kincsei felét, ki vissza útasítá. Aztán, hogy osszák meg a királyságot. Julien köszönte. A császár sírt a bosszúságtól, hogy nem tudta, mimódon hálálja meg neki. Hirtelen a homlokára csapott; egy szót sűgött egy udvaronc fülébe; az egyik oldalon szétvált a függöny és megjelent egy lány. Két nagy fekete szeme ragyogott, mint a csillag. Édes mosoly pajzánkodott az ajkai körül. A haja gyűrűi elborították kivágott ruhája drágaköveit és a ruhája alól áttetszett fiatal teste. Csöpp volt és kerektagú, finom termetű.

Julient egyszerre elvakította a szerelem, annál jobban, mert mindidáig nagyon tiszta életet élt. És feleségül kapta a császár leányát egy kastéllyal, amit az anyjától örökölt. És elmúlván a lakodalom, otthagyták őket, végtelen udvariasságok közt mindkét részről.

A kastély egy mór ízlés szerint épült fehér márványpalota volt, egy magas hegyfokon, narancserdők között. A virágos terraszigaz egész a tengerpartig nyúlt, hol rózsaszín kagylóhéj csikorgott a léptek alatt. A kastély háta mögött egy legyezőalakú erdő terült el. Az ég örökké kék volt és a fák hajladoztak mindig hol a tenger felől szellőtől, hol a hegyek szelétől, melyek messzire a szemhatáron emelkedtek.

A homályos szobákat a falba vájt nyílások világították meg. A kupolák hajlásait, melyeken a reliefek kalaktitgrottiákat utánóztak, fűszalkarcsú oszlopok tartották. A csarnokokban szökőkútak voltak, az udvar földje mozaikból, a válaszfalak virágfűzérrel díszítve, ezer csodája az építészetnek és mindenütt olyan csend, hogy az uszály súrlódását, egy sóhajtás visszhangját lehetett hallani.

Julien nem ment többé háborúba. Pihent,

környezve egy csendes néptől. És mindennap egész tömeg vonult el előtte meghajtva térdét és keletiesen kezét csókolva.

Egykor bíborruhájában könyökölt az ablakban és emlékezett egykori vadászataira. Szeretett volna futni a pusztán, kergetve a gazellát és a struccot. Elrejtezni a nádásban a leopárd támadása elől, átkelni rinocerosokkal teli erdőn, felmászni a legmagasabb hegyek csúcsára, hogy jobban célzhassa meg a sasokat és a tenger jéghegyein jeges medvéket vadászni.

Néha, álmában, úgy látta magát, mint Ádám apánkat, ülve a Paradicsom közepén és és mindenféle vadállat körülötte. És ha kinyújtáná a karjait, valamennyit megölhetné. Vagy pedig elvonulnának előtte, kettesével, nagyság szerint, kezdve az elefánton és oroszlánon, egész a menyétig és a kacsáig, mint aznap, mikor belementek a Nőé bárkájába. Egy barlang homályából kikerülhetetlen dárdát vetne rájuk. Véletlenül közbejött valami, másképp nem lesz vége és vadul forgó szemekkel ébredt.

Herceg barátai meghítták vadászni. Mindig visszatartóztatta magát, mert azt hitte, hogy ily önmeztartóztatás árán elfordíthatja a szerencsétlenséget. Úgy látta, hogy attól függ a szülei sorsa, hogy ejt-e még el több állatot, vagy nem. És tűrt, hogy nem láthatja őket és a vágya már-már eltűnhetetlenné vált. A felesége hogy felüdítse, énekeseket és táncosnőket hívatott.

Néha a felesége kísértélt vele a mezőre, nyitott kocsiban, máskor heverészve a kis hajó szélén, nézegették a halak fickándozását a kristálytiszt vízben. Gyakran virágokkal borította el, vagy a lábai elé ülve énekelt, és kísérte az énekét egy háromhúrú gitáron; aztán összekulcsolt kezét a vállára téve kérdezgette félénk hangon: Mi bánt hát, édes uram?

Amaz nem felelt, vagy könnyezni kezdett. Végre egyszer megvallotta rettenetes gondolatát.

A feleség harcolt ellene és okoskodott így: az atyja, édesanyja már meghalhattak, ha valaha viszontlátja is őket, mily véletlen által, mivégre történhetnék ez a borzadály? És így: nincs oka félni és csak menjen újra vadászni. Julien hallgatta, mosolygott, de nem merte elszánni magát, hogy kielégíti a vágyát.

Egy augusztusi estén, hogy az ágyasházban voltak és a felesége ép feküdni készült és letérdelt imádkozni, Julien hallotta egy róka csaholását, aztán könnyed lépteiket az ablak alatt. És a homályban tömérdek állatárnyat látott. A kísértés nagyon erős volt. Leakasztotta a tegzét. A feleség meglepődött.

— Neked engedelmeskedem — mondta —, napfeljöttre itthon leszek.

Hanem a feleség gyászos kalandot sejtett. Megnyugtatta, aztán elment, megdöbbenve a saját következetlensége miatt.

Nemsokára rá egy apród jött jelenteni, hogy két idegen, mivel a nagy úr távol van, kéreti azonnal az úrnőt.

És csakhamar belépett a szobába egy öreg ember és egy öreg asszony, meggörnyedten, porosan, vászonruhában és mindegyik botra támaszkodva.

Mikor megbátorodtak, mondták, hogy híreket hozának Juliennak a szülőiről. Az úrnő hozzájuk hajolt, hogy hallgassa őket. De a két öreg összenézett és kérdezték, hogy vajjon szereti-e még őket, beszél-e róluk néha.

Hogyne, igen, mondta a felesége.

És ők felkiáltottak:

Lásd: Mi vagyunk! És leültek, mert fáradtak voltak és összetörte őket az út.

Még nem volt bizonyos a fiatal asszonynak, hogy a férje az ő fiuk legyen. De amazok bizonyították, különös jeleket írva le, melyek a Julien testén vannak. Az úrnő kiperdült az ágyból, hívta az apródot és lakomát szolgáltatott nekik. És bár nagyon éhesek voltak, alig tudtak enni, ezt már öreg kezeik remegésének kellett tulajdonítani, amint vették a falatokat.

És ezer kérdést tettek Julien felől. A feleség felelt mindegyikre, de gondosan elhallgatta a gyászos gondolatot, ami rájuk vonatkozott.

Hogy Julien nem tért vissza, elhagyták a kastélyukat és utaztak már több éve, bizonytalan útmutatások szerint, de mindig reménykedve. Annyi pénz kellett pedig a hídvarmokra, a vendégfogadóknak, a fejedelmek vámjaira, a zsványok kielégítésére, hogy elfogyott mindenük és hogy koldultak már. Nem fontos, mert nemsoká megcsókolhatják fiukat. Magasztalták a szerencséjét, hogy ily szép neje van és nem késtek megnézni és megcsókolni.

A lakosztályuk gazdagsága meglepte őket és az öreg vizsgálgatva a falakat, kérdezte, hogy miért van ott a keleti császár zászlója.

És a fiatal asszony felelt:

— Az édes apám.

Az öreg megremegett, visszaemlékezve a cigány jóslatára és az ő felesége remete szavára gondolt. Kétségkívül a fiuk dicsősége nem más, mint az örök fényesség hajnalpirkadása. És mind a ketten álmélkodva ültek a karos gyertyatartó alatt, mely az asztalt megvilágította.

A két öregnek nagyon szépnek kellett lenni fiatal korukban. Az anyának meg volt még minden haja és a hófehér hajtincsei egész az álláig értek. És az apa magas termetével és nagy szakállával egy templomi szoborhoz hasonlított.

A Julien neje nem engedte őket várni. Le-

fektette őket maga a saját ágyába, aztán bezárta az ablak rácsát és elaludtak. A nap már kezdett hajnallani az ablakon és a kis madarak énekeltek.

Julien keresztül ment a parkon és befordult az erdőbe idegesen lépkedve és örülve, hogy a pázsit olyan puha és friss a levegő.

A fák árnya terpeszkedett a gyepen. Néha a hold vetett fehér foltokat a tisztásokra és ő habozott, hogy rámenjen-e, mert víztócsa is lehet, vagy pedig a tengerszem tükrét összetévesztette a fű színével. Mindenütt nagy volt a csend és nem látott egyetlen vadat sem, melyet kicsikével azelőtt a kastély körül kóboroltak. Az erdő sűrűjébe ért és mélységes lett a homály. Meleg szél futott néha át, tele lankasztó illatokkal. Nagy rakás lehullott levelet lábolt meg és nekitámaszkodott egy tölgyfának, hogy kifújja magát.

Hirtelen, a háta mögül kiugrott egy sötét tömeg, egy vadkan. Juliennek nem jutott ideje hogy felragadja az ijját és bánkódott rajta, mint szerencsétlenségen. Aztán kiérve az erdőből, megpillantott egy farkast, mely a sövény mellett futott.

Julien belelőtt egy nyilat. A farkas megállott, megfordította a fejét, hogy lássa és újra nekiindult. Úgy futott, hogy mindig megőrizte a távolságot, megállt időről-időre és mihelyt rációztak, újra menekült.

Julien így futott át egy végtelen síkságot, aztán homokhegyeket és végre egy fensíkon találta magát, mely uralkodott a vidéken. Lapos kövek voltak itt szétszórva beomlott barlangok között és bukdácsoltak a halottak csontjain. Szúrágta keresztek inogtak helyenként. De hirtelen árnyak mozogtak a sírok határozatlan homályában és lihegő, megrémült hiénák bukkantak ki belőle. És pattogatva körmeiket a márványlapokon, odajöttek hozzá és szagolgatták ásitozva, hogy látszott az ínyük. Kirántotta a kardját és a hiénák szétszaladtak mindenfelé és sántító hanyatt-homlok vágatásukkal elvesztek a messzeségben egy porfelhő alatt.

Egy órával aztán találkozott egy szakadéokban egy dühös bikával, mely szarvat szegezett rá és kapálta lábával a homokot. Julien a szügyének célozta a dárdát. Az leesett, mintha az állat bronzból lett volna. Bezárta a szemeit és várta a halált. Mikor újra kinyitotta, a bika eltűnt.

Akkor a lelke megroskadt a szégyentől. Egy felsőbb hatalom bontotta meg az erejét és hogy hazatérjen, belépett az erdőbe. Ez most tele volt folyondárokkal és ép vagdalta a szabályával, mikor egy nyest futott át a lábai

között, egy párdúc ugrott a vállára és egy kígyó csavarodott egy kőrifára.

A lombok közül egy szörnyű nagy csóka nézett rá és itt is, ott is tömérdek szikra tűnt elő, mintha az égbolt ide záporozta volna minden csillagát. Mind-mind állatszeme volt, vadmacskaké, mókusoké, baglyoké, papagályoké, majmoké.

Julien szórta rájuk a nyilait. A nyilak pedig tollaikkal úgy ültek a lombokon, mint a fehér pillangók. Köveket dobott rájuk és a kövek semmit se érve hullottak vissza. És ő, átkozta magát, magát akarta megölni, átkokat üvöltözött és elfulladt a dühtől.

És minden vad, melyet üldözött, ott állott körülötte szűk körbe szorulva. Egyesek ültek, mások felegyenesedtek. Ő pedig ott állt a közepén, meredten az ijedtségtől, képtelenül a legkisebb mozdulatra. Az akaratának legvégső megfeszítése árán lépett egyet. És amely állat a fákon ült, kiterjesztette a szárnyát és amik a földön járnak, megindultak és mind kísérté őt. A hiénák előtte jártak, a farkas és a vadkan a háta mögött, a bika a jobbján és ingatta a fejét és balról a kígyó sikamlott a fűvön, míg a párdúc meggörbítette a derekát és ment selyemléptekkel, ballagva. Julien oly lassan ment, ahogy csak tudott, hogy ne izgassa őket. És látta, hogy a sűrű mélyéből kilépnek a vaddisznók, rókák, viperek, sakálok, medvék.

Julien futott; vele futottak. A kígyó szíszeggett és tajtékzott a többi állatok. A vadkan a sarkához verte az agyarát és a farkas a tenyeréhez dörzsölte az orrát. A majmok finto-rogva csipkedték és a nyest a lábára csavarodott. Egy medve a lába egy mordulatával leütötte a süvegét és a párdúc, mintha észre se venné, egy nyilat ejtett el, melyet a torkában hordott.

Mintha gúnyos megvetéssel jártak volna körülötte. Mind őt nézték a szemük szögletéből, mintha bosszúterv járna a fejükben. És Julien elsiketülve a rovarok zsongásától, verve a madarak szárnyaitól, elfojtódva a lehelletektől, lépdelt kiterjesztett karokkal, lezárt szemekkel, mint a vak, sőt még arra se volt ereje, hogy kiáltson „kegyelem“.

Kakasszó rezgett a levegőben. A többiek fellettek rá. Feljött a nap. Megismerte a narancsfákon túl a kastélya ormát.

Aztán a mező szélén, három lépésnyire tőle vörösbaglyokat pillantott meg, kik repdes-tek a gazban. Levetette a palástját és rájuk dobta, mint egy hálót. Mikor kitakarta őket, nem talált csak egyet, az is régen dögölhetett meg, rothad.

Ez a csalódás jobban keserítette, mint mind

a többi. Feltámadt újra a vérszomja és állatok hiányában embert akart mészárolni.

Felment a három emelkedésen, egy ökölcsapással betaszította az ajtót, de a lépcső alján, hogy eszébe jutott a felesége, megjuhászott. Bizonyosan alszik. Ment, hogy meglepje. Lehúzta a szandálját, csendesen nyomta meg a kilincset és belépett.

Az ólomkarikás ablakok elfogták a hajnal sápadt fényét. Juliennek a lába a földön heverő ruhába akadt, kicsit odább a kredenche ütközött melyen edények voltak. „Reggelizni akar“, gondolta és ment az ágy felé, mely elveszett a szoba mélyén uralkodó homályban. Mikor az ágy széléhez ért, hogy megcsókolja feleségét, lehajolt a vánkossra, hol két fej nyugodott közel egymáshoz. Ekkor úgy érezte, hogy egy szakáll ér az arcához.

Visszaugrott. Azt hitte, megbolondult. Aztán visszament és tapogatózva hosszú hajfonatokat érzett. Hogy meggyőződjön a tévedésről, lassan végighúzta kezét a vánkoson. Mégis ott volt a szakáll, most is és egy férfi, a feleségével.

Rettenetes harag vett erőt rajta és előrántva a törét, odaszúrt vele. És toporzékolt, tajtékozott, üvöltött, mint a vadállat. Megállott. A halottak — szívüket zúzta át — meg se mozdultak. Figyelmesen hallgatta majdnem egyenlő hörgésüket és úgy, ahogy ezek csöndesedtek, egy másik kezdődött, egész messze. Először bizonytalan volt ez a sírányozó, elnyújtott hang, de közeledett, kiteljesedett, kegyetlenné vált. Megismerte, megborzadozott: ez a nagy fekete szarvas bögése.

Amint megfordult, feltűnt előtte az ajtónyílásban a felesége árnya, a kezében méccsel. A gyilkosság zaja hozta ide. Egyetlen pillanattal megértett mindent és a borzalomtól menekülve elejtette a világosságot.

Fölvette.

Atyja és anyja feküdtek előtte, elterülve, hanyatt, egy-egy sebbel a mellükön. Az arcukon szelid méltóság. Mintha örök titkot őriznének. Szétfreccsent vérfoltok tarkították fehér bőrüket, az ágy szövetét, a pallót, az ágy fejéhez akasztott elefántcsont feszületet. Az ablak vörösvörös üveggel volt berakva és hogy rávetette sugarát a nap megvilágította a vérfoltokat és szaporította az egész szobában. Julien odalépett a halottakhoz, gondolva, akarva hinni, hogy ez lehetetlen, hogy csalódott, hogy néha csodálatos a hasonlatosság. Végre könnyedén lehajolt, hogy közről lássa az aggastyánt. És észrevette a félig lezárt szempillák alatt a kialudt szem-sugarat, mely égette, mint a tűz. Aztán a másik oldalra vonszolta magát, amásik testhez, melynek az arcát eltakarta a fehér haj. Julien átdugta a kezét a nyak alatt, felemelte a fejét —

és nézte, ott tartva merevülő kezén és a másik a fáklyát, mellyel világított. A vér átnedvesítette a derékaljat és csöpögött, egyenkint, a pallóra.

Estefelé megjelent a felesége előtt. És egészen más hangon, mint rendesen és parancsolta neki, hogy először is ne feleljen, ne közeledjen, rá se nézzen és amit kövessen, átok terhe alatt, visszavonhatlan rendelkezéseit.

A gyászpompa legyen az ő akarata szerint, melyet egy imakönyvbe írt volt, a halottas szobában. És neki hagyja minden jobbágját, minden javait, még csak a testi ruháját se tartva meg és a szandáljait, melyet a lépcső magasán találnak.

A felesége engedelmeskedett Isten akaratának és tartozott imádkozni a férje lelkéért, ki már nem élt tovább.

A halottakat nagy pompával földelték el egy szerzetesrend templomában, mely három napi járóra feküdt. Egy szerzetes rossz szőr-csuhában követte a menetet, messzi mindenkitől, anélkül, hogy valaki meg akarta volna szólítani.

És a mise alatt a kapu előtt elterülve feküdt, a karjai keresztfalakra nyújtva, a homloka a porban.

A sírbatétel után látták, hogy a hegység felé veszi útját. Néha még megfordult, aztán eltűnt.

III.

És elment koldulással tengetni földi lételét.

Az országúton a lovagok felé nyújtotta a kezét, térdhajlítva közeledett az aratókhoz, vagy állott mozdulatlan a folyam gátján. És az arca oly szomorú volt, hogy sohase tagadták meg tőle az alamizsnát.

Alázatosságból elbeszélte a történetét és akkor mindenki elfutott tőle, keresztet hányva. A falvakban, hol már járt, mikelyt megismerték, bezárták ajtaikat, fenyegetve rikoltoztak rá, kövel dobálták. A könyörületesebbek egy csészét tettek az ablak hídjára, aztán bezárták a zsalut, hogy ne is lássák.

Mindenünnen kitagadva került az emberek. Gyökerekkel, növényekkel, lehullott gyümölcsökkel, kagylókkal táplálkozott, melyeket a tengerpart hosszában keresett. Néha a parton jártában látott temérdek össze-vissza tetőt, kőoromzatokat, hídakat, tornyokat, feketén kereszteződő utcákat, honnan egészen hozzá jutott a folytonos zsongás.

A szükség, hogy a többi élet közé vegyüljön, a városba vitte. De az arcok vadállati kifejezése, a mesterségek lármája, a veszekedések megfagyasztották a szívét. Ünnepnapon, mikor

a székesegyház zsongása örömbbe ejtette a népet, már hajnaltól, nézte a házakból kilépő lakosokat, aztán a tereken a táncot, a sörházakat, a damasc kárpitot a hercegek palotáin és estére kelve a földszintes ablakokon keresztül a hosszú családi asztalokat, hol a dédapák lovagoltatták a kis unokákat a térdeiken. Elfúlt a könnyeitől és visszafordult a mezők felé.

Szeretettel szemlélte a baromfiakat az udvarokon, a madarakat fészkeikben, a rovarokat a virágokon és valamennyi a közeledtére elfutott, rémülve rejtőzködött el és repült el mihamarabb.

Kereste a magánosságot. De a szél halál-hörgést vert a fülébe; ha a harmat könnye csöp-pent a földre, más, nehezebb csöppekre emlékeztette. A nap vért öntött el a ködben valamennyi este és minden éj, álom, újrakezdte a szülegyilkosságot.

Ciliciumot övezett fel, vasszögekkel. Térden kúszott valamennyi dombra, ha kápolna állt a csúcsán. De a kérlelhetetlen gondolat elvakította az oltár ragyogását, emésztette az önkínzás minden sebén keresztül.

Nem lázadozott Isten ellen, ki e csapást mérte rá, de mégis elkeseredett, hogy ezzel sújtotta.

Tulajdon személyét annyira borzasztotta, hogy a tőle szabadulás remnyében a veszedelemmel kísérletezett. Bénákat mentett ki tűz-veszélyből, gyermekeket az örvény mélyéről. A víz kivetette, a lángok megkímélték.

Az idő nem gyógyította szenvedését, mely mindinkább tűrhetetlen lett. Elhatározta: meghal.

Egy napon a víz partjára ért és amint kihajolt megítélni a mélységét, szembe vele egy aggastyán lesóványodott arca fehér szakállal tűnt elő. Oly szálnalmas volt az arca, hogy lehetetlen volt nem sírnia. A másik is sírt. Anélkül, hogy megismerte volna saját képét, Julien zavarosan emlékezett egy más arcra, mely hasonlított ehhez. Felkiáltott; az atyjáé volt ez és nem gondolt többé a halálra.

Igy, görnyedve az emlékek terhe alatt, sok országot bejárt. És elérkezett egy folyóhoz, melyen veszélyes volt az átkelés, a sebessége miatt és mert a part nagyon iszapos volt. Senki és már rég óta nem mert átkelni rajta. Egy öreg sajka, elrejtve hátul, fúródott az orrával a nádasba. Julien vizsgálgatva, egy pár evezőt is talált. És rögtön arra gondolt, hogy életét a mások szolgálatára használja.

Azon kezdte, hogy egy menetet csinált a parton, amelyen le lehetett szállni a mederig. És tördelte a körmeit, görgetve a nagy köveket, vagy a mellének támasztva cipelte oda, csúsz-

kált az iszapban, belemerült, többször majdnem odahalt.

Aztán kijavítgatta a csolnakot hajótörmelékekkel és csinált magának egy kunyhót vert földből és fatörzsekből.

Az átkelést ismerték és jöttek utasok. Hívták a másik partról, zászlókat lengetve. Julien sietve ugrott a csolnakba. Ez nagyon nehéz volt és még túlterhelték mindenféle csomagokkal és ládákkal, nem is szólva az állatokról, melyek bőgtek a félelemtől és csak növelték az akadályt. De ő nem kért semmit fáradságért. Egyesek eleséget adtak neki, mások agyonhasznált ruhákat, amivel már nem tudtak mit kezdeni. A gonoszabbak szidták. Julien szelíden vett mindent és ekkor sértegették. Julien meglegedett, hogy megáldhatta őket.

Egy kis asztal, egy zsámoly, egy falevélből való ágy és három agyagpohár: ez volt az egész bútorzata. Két lyuk a falban szolgált ablakul. Az egyik oldalon végeszakadatlanul terült el a síkság, melyet itt-ott sápadt tavak tarkáztak. És a nagy folyó előtte hömpölygette zöldes hullámain. Tavasszal a nedves föld rothadás illatot árasztott. Aztán a váltakozó szél tölcseréket csinált a porból, mely belepett mindent, beiszapolta a vizet és recsegett a foga alatt. Később a szúnyogfelhők voltak, melyeknek a zümmögése és a csipdesése nem szűnt se éjjel, se nappal. Aztán meglepték a kegyetlen hidegek, melyek kövéfagyasztottak mindent és a kegyetlen szükség kényszerítette, hogy húst egyék.

Hónapok teltek el, hogy Julien valakit is látott volna. Gyakran lehunyta a szemeit, igyekezve emlékezetben visszaszállni az ifjúságába. És megjelent a kastélyudvar, az agarak a tornácon, az inasok a fegyveres szálában és egy szőlőlugasban egy szőke ifjú egy gazdagon öltözött aggastyán és egy nagyfőkötőjű úrhölgy között, hirtelen a két holttest termett oda. Arcra vetette magát ágyában és sírva mondogatta:

— Szegény apám, szegény anyám — és önkívületbe esett, hol a gyászos látományok folytatódtak.

Egy éjjel alvásközben, mintha hallotta volna, hogy híjják. Fölneszelt, de nem hallott mást, csak a hullámok locsogását. De ugyanazon hang újra:

— Julien!

A másik partról jött, ami rendkívülinek látszott, tudva a folyó szélességét.

Harmadszor is hítták:

— Julien!

És ez a csendülő hang mintha egy templom harangja lett volna.

Meggyújtotta a lámpáját és kiment a

kunyhóból. Rettenetes vihar tombolt. Mélységes volt a sötét, melyet itt-ott a tájtézkő hullámok fehérsége szakított meg.

Egy perc habozás után Julien eloldotta a hajókötelet. A víz azonnal lecsendesedett, a bárka siklott rajta és érintette a más kikötőt, hol egy ember várt.

Egy foszlott lepel takarta és a tagja mintha gipszből lettek volna, a szemei vörösebb volt az izzó szénnél. Közeledve a lámpával hozzá, Julien látta, hogy utálatos lepra fedi testét. Azonban magatartása olyan méltóságos volt, mint egy királyé.

Hogy belépett a bárkába, csodálatosan leüllyesztette, letiporva a súlya által. Egy erős evezőcsapás újra felemelte és Julien evezni kezdett.

Minden evezőcsapásra a hullámtorlódás csapott keresztül rajta. A tintánál feketébb víz dühödten száguldott a két part között. Mélységeket vajt, hegynek tornyosult, a sajka felemelkedett és újra a mélységbe merült, hol a szélverte víz forgatta.

Julien görbítette a testét, facsarta a karjait, ívbe hajlította a lábát, feszítette a derekát, hogy több legyen az ereje. Zápor verte a karját, folyt a víz a hátán, a sebes szél elfulasztotta, megállott s a hajót hánytá-vetette a szél. De eszébe jutott, hogy fontos dologról van szó, parancsról, mellyel szemben nem szabad engedetlenkednie, újra felvette az evezőt és az evezőtartó csattogása kihallatszott a viharból.

A kis lámpa a másik előtt égett. A röpdeső madarak eltakarták néha-néha. De mindig látta a leprás égő szemét, ott, előtte állva, mozdatlan, mint egy oszlop.

Sokáig tartott, nagyon sokáig.

Mikor megérkeztek a kunyhóhoz, Julien bezárta az ajtót és látta, hogy amaz ül a zsámolyon. A leple lebomlott róla a derekáig és a válla, melle, vékony karja eltűntek a gennyedő sebek alatt. Mélységes barázdák húzódtak a homlokán. Olyan volt, mint egy csontváz és az orra helyén egy lyuk volt. Kékes ajkai közül oly sűrű lehellet jött ki, mint a gyilkos kód. Visszataszító volt.

— Éhes vagyok, — szólt.

Julien neki adta, amit birt. Egy régi szalonnadarabot és fekete kenyér haját. Mikor felfalta őket, az asztal, a tányér, a kés nyele ugyanazon gennyel volt borítva, mint az ő teste.

Aztán így szólt: — Szomjas vagyok.

Julien hozta a korsóját. És amint elővette, az illat, ami felszállt belőle, kiterjesztette a szívét és orrlyukait. Bor volt; milyen lelet, de a leprás nyújtotta a kezét érte és egy hajtásra kiürítette.

Aztán szólt: — Fázom.

Julien meggyújtott egy köteg páfrányt, a kunyhó közepén. A leprás odament melegedni. És a sarkára guggolva reszketett minden tagjában, elgyengült. A szemei nem ragyogtak tovább, a fekélyei folytak és haldokló hangon mormogta: — Az ágyadat.

Julien segítette szeliden lefeküdni és még a hajóvitorlát is ráterítette, hogy betakarja.

A leprás nyögött. A szájszögletei felhúzódtak a fogairól. Gyorsuló hörgés rázta mellét és a gyomra minden kilehelléskor a gerincéig mélyedt.

Lezárta a szempilláit.

— Olyan a testem, mint a jég. Jöjj hozzám közel!

Julien félrehajtva a takarót, lefeküdt a levelekre, közel hozzá, az oldala mellé.

A leprás felé fordította a fejét.

— Vetkezz, hogy hadd érezzem a tested melegét!

Julien lerakta a ruháit. Aztán, anyaszült mesztelen, visszafeküdt az ágyra. Érezte a combja mellett a leprás bőrét, mely hidegebb volt, mint a kígyó és érdes, mint a ráspoly.

Igyekezett bátorítani és a másik felett lihegve.

— Meghalok... közelebb... melegíts... Ne kézzel, nem, egész testtel.

És Julien elterült felette egészen. Ajka az ajkán, melle a mellén.

Ekkor a leprás magához szorította. A szemei égi világosságra gyúladtak, a haja kinőtt, mint a napsugár és a lehellete rózsailatúvá változott. Tömjénillat emelkedett fel a parázból, a folyam hullámai énekeltek. És ekkor a gyönyörök végtelensége, emberfeletti öröm szállott, mint hatalmas ár az ájuló Julien lelkébe. És az, kinek a karjai szorították, nőtön-nőtt, érintette a feje és a lába a kunyhó falait.

A tető lefoszlott és kifeslett az égboltozat. Julien pedig emelkedett a kék terek felé, arccal Mi Urunk, Jézussal szemben, ki felvitte őt a mennyekbe.

Ez a szent Julien l'Hospitalier története, majdnem úgy, ahogy olvasandó egy templomablakon, arra, mifelénk.

Ford.: Molnár Ernő.

Idegen vagyok.

Ha visszagondolok rá: mi voltam, mit akartam, Hogy' szóltam, küzdtem, éltem: oly furesa az nekem: Gögös, gúnyos mosollyal nézek reá, ki voltam, Mintha idegen volnék, új ember idegen.

Nincs múltam énnekem; a perc-aranyhalak Kisiklanak lelkemből; egy pillanat vagyok.

S hogy most e verset irom: már látom itt egy ember
Vergődik nagyhiún; már idegen vagyok.

S hogy a tükörlapon az arcom rámragyog,
Bámulok: ni, egy ember, mily vastag ajk, sötét szem.
Ez ember én vagyok? — fagyos — idegenül,
Mint körben e sok embert, úgy nézem már a képem.

Mint körben e sok embert, akik előtt ezüstlő
Tálcan, márványlapon fagylalt hül édesen,
Kik itt élnek körültem s kiket nem értek én meg,
— Ó jaj, magam vagyok, egy árva idegen!

Ő jaj, magam vagyok, egy árva idegen!
Jaj, oly kevés vagyok, rövid, kicsiny vagyok!
Nincs múltam, nincs jövőm; egy pillanat vagyok,
Egy árva pillanat, mely magányosan ragyog . . .

Komlós Aladár.

Gvadányi: Peleskei nótárius.

(Folyt. és vége.)

A nótárius budai tetteinek leírásában megváltozik a költő célja; az eddig mulattató Gvadányi itt szatíralizáló lesz, akinek kezében a korbács Arany János szerint gyakran valódi korbács. A nemzeti viseletért izgató erő a nótárius szájába adja saját eszméit. Célját az ajánló levélben mondja el; tükröt akar tartani a magyar dámák és gavallérok elé, amelybe kívánja, hogy gyakran beletekintsenek „hogy így meglátván magukat, mindazokat, amelyek rendkívül valók és az egészséges emét felülmulják, nehogy magukon viseljék, sőt mintegy bálványozást kiírtsák és számkivessék”. Ugyan e célját fejtegeti az Előljáró beszédben is, csak hogy élesebb hangon.

Hogy e tárgy mennyire érdekelte az akkori közönséget, mutatja egyfelől a közkedveltség, amellyel e darabot fogadták, másfelől pedig az is, hogy nemcsak Gvadányi foglalkozott vele irodalmi műben, hanem többen is; így pl. Kármán József is, aki a Módiában ép oly erősen, de finomabban ostorozza az idegen szokásokat; jellemző, hogy ott is van „egy jó igaz régi magyar úr, akinek a tehénhúsról több gondja van, mint az egész világpolitikájára és a tekintetes asszony pántlikájára, öltözetjére és az egész módi minden bolondságaira”. E mű is a régi magyar egyszerűséget hirdeti.

A nemzeti eszme hirdetése mellett e résznek művelődéstörténeti fontossága is van; sőt mivel a régi és új viseletnek majdnem teljes képét nyújtja, azt mondhatjuk, hogy éppen ez egyik legnagyobb jelentősége.

Belőle összeállíthatjuk a régi magyar viseletet. Gvadányi szerint a régi magyar öltözet a következő volt: A fején kerecsen vagy kócsag tollas kalpag, mely alól az a vállra omlott; a

vállat bogláros lengő pantallér ékesítette, míg a mellet mente vagy dolmány takarta biborból, skarlátból, bársonyból, hátul tigris vagy párdúc-bőrrel, a derékon pedig skófiummal kivarrott övvel; azután hosszú nadrág következett, meg kordován vagy karmazsin csizma, az oldalon kard és tarsoly csüngött, a kézben pedig buzogány vagy csákány. Olykor még a páncéling is meg volt.

Ilyen ruhában gondolta a nótárius a budai magyar nemességet, hanem helyette egészen mást talált. Böven leírja a korabeli viseletet.

Egyik ifjú fordított kápájú sarut hord, két szárán csattal bokáján széles sarkantyúval. Plundráján elől hasadék van gombbal. Alúl hacukája kurta és körül rojtos; mellén az ing taréja kifityeg, ángluscsattal átszorítva. Felső ruhája hosszabb egy arasszal, ráncos is, tarka is, mint a hiuz málja. Posztója marseillesi vert dragon (vörös sötét zöld) vörös pöttyökkel, két sor acélgombbal; kalapja malomkö nagyságú és rajta tarka toll bokréta van. Karimája szinte hátra konyúl. Haja csigásan bodorítva, vastagon beporozva, pántlikával leszorítva. Inge gallérja négy újnyira kimered, mint a juhász kutya örve.

Jön egy másik ifjú; hamuszínű frakk és fehér kalap. Négy zsebében négy óra, kebelében piros papirosba foglalt könyv. Egyik kezében pálca, benne spádé, felül vad kecske szarva arany-foglalással, másik kezében papír-masépixis. Ez a viselet à la Pape.

Egy meglelt férfi süvege kaskét, zöld felső ruhája kurta, nyakában mint pantallér csüng a korbács, mely arra való, hogy az uccán, ha tetszik, pattintson vele. Markában vékony csokoládé rud, mint valami pálca, hogy egyet is, ha hívánja, haraphasson.

A nyalka huszártiszt fején magas veres kalpag, melynek nyusztja kerületében egy bokor kócsag-toll leng; vitézkötésének rojtja mellén fekszik, melyet zöld dolmány borít: gazdag arany sujtással, valamint testszínű nadrágja is. Mellét öt sor pikkely és gomb díszíti, de skófiom gombháza el van csúfítva láncolással. Csizmája sárga. Oldalán csüng kard és tarsoly, e két szóval Josephus secundus, de ami rettenetes, e huszárruhára kaput borúl, vagy igazi nevén Schmiesz, melyet polgár és katona kényelmessége miatt felkapott.

Még nagyobb változatosságot mutat az asszonyok öltözeke. Leírja előzőleg a régi magyar női viseletet is. A fejre a konty fölé főkötő borúlt, melynek kerületére aranyláncot, gyöngyöt tűzdeltek, amennyi ráfért, — vagy pedig a fejet fátyollal kötötték le, melynek tetejét ékköves tükkal rakták ki s csipkés vége lefutott a sarkig és összeomlott a szoknya recéjével. Az alabástrom nyakat keleti gyöngy, kláris, arany-

lánc és zománcos ékszer fedte, a kart ezüst vagy aranyfonalú bíbor borította, ráncba szedve bodrosan és fodrosan pántlikával átkötve módosan; az ujjon arany gyűrű, a fülben arany függő gyémántrózsával. A felső testet feszes derék váll szorította össze, mindenféle színű pántlikával fűzve, két sor gyönggyel s balra olaszbokrétával díszítve. Ehhez símúlt a ruha kamukából, bársonyból, olykor kötény, gyöngyös vagy gyémántos öv, végül csizma vagy saru.

E régi öltözet helyett a lagtarkább viseletet találja a nótárius. Az egyik nőnek haja felső része bodrosan áll fel, zöld pomádéval vastagon kenve és lennel kitoldva. Tupéja arasznyi villatúkkal fel van halmozva erősen beporozva, hátul görögdinnye módjára kikerekedik. Ez a fésülés mód à la Parisienne. Nyakában kláris, mellén kis arany spádé. Ruhája csudás színű, hét oly szárnya van, mint a szán talpa; hasonló szoknyája is, kék előruhája pedig mint fűrészké van vágva.

A másíknak fején magas és nagy kék kalap forgácsból, melyről egy vékony szalag ereszkedik le, a négy végén négy csattal; az egész olyan forma, mint a vasasok rézdobja. Képe ki van cinóberrel festve, haja hátul három ágra fonva, ruhája ráncos és pántlikák kötik össze. A ruhája à l'anglaise.

A harmadik karakóban jár. Lát egy lányt, akinek karján egy fekete bolognai kutya van Bizsu nevű. A lány felső ruhája rózsaszínű tafota, mely hátul, mint a Mózes táblája, úgy áll. A két karján ráncba van szedve, alatta viola színű szoknya. Mellén a bodrok megszámlálhatatlan számban vannak.

Így járnak a legelőkelőbb családok sarjai. Amint láthatjuk, a korabeli viselet gazdag képét nyújtja itt Gvadányi.

Midőn a nótárius e viselet ellen szónokol, a nemzeti eszme kifejezője. Felvethetjük azt a kérdést, hogy mennyire sikerült Gvadányinak a nótáriust a nemzeti eszme megtestesítőjévé tenni? A 18. sz. a felvilágosodás százada. Gvadányi e mozgalomról való véleményét a nótárius elmékedéseiben mondja el. Itt elítéli a deizmust, a naturalizmust, Rousseaut, Voltairet, kik szerinte a régi erkölcsöket megrontották. De nemcsak az idegeneket, hanem a Martinovics-fele összeesküvést is az kárhoztatja és örül bukásán. Szóval ő konzervatív gondolkozású volt. A nótárius is a régi erkölcsöket és régi szokásokat hirdeti; szerinte ami régi, az már jó is. Kétségtelen, hogy mivel ép a nemzeti viselet mellett izgat, igazat adunk neki; azonban minden elismerés mellett a maga falusias gondolkozás módjával, kissé elmaradtnak tűnik fel és bizonyos komikus vonás mindig feltalálható benne. Ez az oka, hogy nem tudjuk úgy elképzelni mint az elnemzetietlenítő

eszmékkel szemben a magyarság erőteljes képviselőjét, aki fel van fegyverezve mindennel a veszély ellen; ő lelkesedik mindenért, ami magyar, de hiányzik belőle egy vonás, ami által pedig a nemzeti eszme tökéletes kifejezője lett volna az erős magyar érzéssel egyesült európai műveltség. Ez azonban Gvadányi eszméjének nemességéből nem von le semmit és így is a nemzeti eszmék egyik leglelkesebb harcosa.

Az előadás mód itt szónokias. A nótárius jellemfestése néha következetlen, mert bár nyíltan kimondja, amit gondol, de azért nem mindenki vel szemben viselkedik egyformán. A grófnéval szemben bátorsága mellett is alázatos, az ítélőmester lánya iránt udvarias, míg a bárónét egyenesen dűrván támadja meg. Stílusa bár művészi nem lesz, de mindvégig érdekes és néha elég emelkedett pl. ahol a magyar öltözetet dicséri:

„A magyar öltözet legszebb, legnemesebb,
Nincs nemzet, amelynek ruhája ékeesebb,
Nincs így felöltözött dámánál díszesebb
Kiterjesztett farkú páva sem kényesebb.”

A nótárius falusi utazása után hat évvel később jelent meg a második rész, a következő címmel: „A falusi nótáriusnak elmékedései, betegsége, halála és testamentuma, melyeket két soros versekkel kiadott és új esztendőbeli ajánlékba, hazánk dámáinak és gavallérainak nagy szívességgel nyújtja gróf Gvadányi József magyar lovas generalis ezen beállott 1796. esztendőnek első napján.” Az ajánló levélben elmondja, hogy az utazás nagy kedveltsége sarkalta a munkára, mivel sokan kérték.

E rész terjedelme jóval nagyobb, mint az utazásé, de értékre nézve sokkal kisebb. Hiányzik belőle a utazás legfőbb alakja a nótárius; illetőleg nem hiányzik, csak nem tud oly központi alak lenni, mint amott. Kérdés, hogy tulajdonképpen minek tartsuk e részt, mily műfajba soroljuk. Cselekmény nincs benne jóformán semmi. Főhős szintén nincs, hacsak a nótáriust nem tartjuk annak; de ez is csak annyiban, amennyiben az ő házában történik minden, mert ő hívja össze a vitatkozókat.

Azt mondhatjuk, hogy az egész nem egyéb, mint népies, sokszor erőszakolt okoskodások gyűjteménye; közbeszöve, ami tulajdonképpen legnagyobb érdemét teszi, a népies babonák egész csoportja. Legfőbb értékét abban találjuk, hogy egy csomó népi szokást, kuruzslás és gyógyítás és a nép között még a 18. században is divatos boszorkány hitnek emlékét tartotta fenn.

De emellett jellemző még magára Gvadányira is. Az ő gondolkozás módja, a felvilágosodással szemben a konzervatív meggyőződése jut itt kifejezésre. Legtöbb szellemesség és elevenség van a testamentumban, bár gyakran

durva. Itt végrendelkezik vagyonáról; utoljára kifejti nézeteit; gondolva magyar gavallérokra és dámákra és reméli, hogy „fogják ők szeretni s tisztelni a királyt. Megvetik mint pestist a francia dagályt.”

Költői értékéről nem igen lehet szólni; egyhangú kevésbé érdekes okoskodásokkal van telve; jellemzés benne semmi; szerkezeti beosztás vagy rendszer nincs. Értékben, sokkal alatta marad a budai utazásnak.

Van még egy harmadik része. A peleskei nótárius pokolba menetele. Megjelent 1792-ben. Prózában van írva. Sokáig Gvadányi művének tartották. Toldy és Arany János is ebben a véleményben van. Újabban azonban e véleményt Kovács Dénes a Gvadányi Albumban megcáfolta; amít azóta el is fogadott az irodalomtörténet. Azonban mégis fontos Gvadányi, hogy mutatja a tárgy közkedveltségét.

Végül megemlítem, hogy nagy valószínűség szerint Gvadányi a nótáriusban tulajdonképen élő alakot léptet fel; a nótárius tulajdonképen egy jó barátja a Nagy Peleskén lakó Becsky György. Talán ez utazott valamikor fel Budára lóháton; természetesen, hogy az itt történt dolgok azután ki vannak színezve. Széchy Károly említi erre vonatkozólag a Magyar Történelmi életrajzokban megjelent Gvadányi életrajzában, hogy a Becsky-család Szatmáron sohasem ment el a színházba, valahányszor Gál József Peleskei nótáriusát adták.

Befejezésképen arról akarok szólni, hogy miként gondolkoztak a kortársak és az utódok Gvadányiról mint költőről. Négyesy László a Peleskei nótárius budai utazásának bevezetésében (Remekírók) közli egyik nekrológját: „Nagy kedvelője volt a magyar litteraturának s itt a nagyoknak igen gyönyörű példával ment elő, de nemcsak, hanem elő is mozdította azt szép tehetségei szerént. Szerencsés volt kivált a mulató versek szerzésében s azoknak az igazságoknak oktatólag való előadásában, melyeket a köz-nép értelméhez igen jelesen tudott alkalmazni, de belőlük azért bármely rendű olvasók is tanulhattak. Ilyen a Peleskei nótárius és több munkái.”

Hogy mily kedvvel olvasták mutatja az a körülmény is, hogy művei, különösen a Falusi nótárius budai utazása gyorsan elfogyott. Először; mint tudjuk 1790-ben jelent meg; azután 1807 Pozsony, 1822 szintén Pozsonyban; azóta többször is 1878, 1895. Olcsó könyvtár és leg-újabbban a Remek írókban. Négyesy szerint korának legolvasottabb írója volt. Legjobban kétségtelenül azok kedveltek, akik közül vette legkedveltebb alakját a nótáriust, vagyis a köz-nemesség, a nemesség, amelyik szerint legnagyobb poeta Gyöngyösi, kiről Gvadányi a

nótárius, előszavában azt mondja, hogy nála magyar anya nagyobb poetát nem szült.

A költők közül Berzsenyiről is tudjuk, hogy Gvadányit nagyra becsülte. Ezt először Négyesy László vette észre, aki azt fejtegeti, hogy tulajdonképen a Magyarokhoz című ódája ugyan azokat az eszméket fejtegeti, mint Gvadányi a falusi nótáriusban; sőt egy később kihagyott versszak végén egyenesen kifakad „Fessen le hív Gvadányi tolla, Nemzetemet csúfoló bolond korcs.”

Mutatja a nagy tiszteletet, amellyel iránta viselkedtek az a körülmény, hogy Révai az 1790-iki országgyűléshez benyújtott akadémiai tervezetén tiszteletbeli tagokul Ráday Gedeont és Gvadányit ajánlotta.

A nyugateurópai minták után induló írók már nem tudták értékelni; Kazinczy és Kölcsey az elmaradottság képviselőjének tüntetik fel. Kazinczy leveleiből tudjuk, hogy mint gondolkozott róla. Így pl. a Földi Jánoshoz 1791 júnuár 11-én írt levelében Horváth Ádámot, Kovásznait és Gvadányit olyanoknak mondja, akik a poézis természetét nem tanulták és akik Gyöngyösinél nagyobb poetát nem ismernek. Még erősebben ítéli el egy másik ugyanaz év augusztus 17-iki Édes Gergely-hez írt levelében, ahol az országgyűlésről írt szatirájáról emlékszik meg és azt mondja, hogy „tele setét gondolkozással, intolerantiát predikál rossz hazafisággal, alacsony lelkűséggel és erkölcsstelen szemtelenséggel”. Később mintha megváltozott volna véleménye, mert egy 1805 máj. 28-án Cseky Józsefhez írt levelében azt mondja, hogy Gvadányi buzgó szava számtalanoknak lelket adott. Azonban 1810-ben írt egyik epigrammában (Tövissek és Virágok. B. Szabó D.) gúnyosan emlékszik meg róla, mint a magyar költészet és történetírás fejről. E meggyőződésen nem csodálkozhatunk, ha meggondoljuk, hogy mily óriás a különbség Gvadányi és Kazinczy költői iránya közt. Amennyire megvetette Gvadányi az idegent, Kazinczy annyira lenézte a népiest.

Végeredményül azt mondhatjuk Gvadányiról, mint költőről, hogy benne meg volt az éles megfigyelő tehetség, párosulva a szatirai hajlammal, ami egyik legjobb szatira írónká tette volna, de hiányzott belőle a költészet alapja a képzelő erő, nem tudott eszményíteni és ezért a valót, nem annak égi mását adta és hiányzott belőle a kellő irodalmi tanultság. Ezért költészetének érdeme nem az esztétikai szépségben van, hanem a tanítói célzatban és ami ezt eredményezte, a hazafi érzésben. Ez marad Gvadányinak örök érdeme.

Sarkadi Nagy János.

Szobában.

— Hans Reisiger —

Kezem — mely csak remegve érintett, —
Szemem világát szűkre takarja,
Szűkre, sötétre és titkon megejt
A homály fájó, nyugós hatalma.

A lámpafénynek szűk a világa.
Nem látom, még azt sem tudom, hol van,
Csak bűg felém, mint tüztől bomlasztott
Hasábok egy messzi kandallóban.

Szertefoszlott fényhullajtó öve
A dús fénytől világos világnak.
A homállyal gyorsan egyesülnek
A mindenünnen feltörekvő árnyak.

Most énekelnek gyermek-kórusok,
Most hallgatózik minden szerelem.
Hallom, amint a halálorgona
Tompán, panaszlón, búsan bűg nekem.

Óh élsz-e még? Óh hol keressélek?
E lélekürben rád talállok-e? . . .
Álomból rezzen álmodó fejem
S a lét tekint rám némán, hidegen.

Péterffy László.

Írói arcképek.**III. Tóth Árpád.**

Mikor az ember elolvassa a Tóth Árpád verseit, amelyek a ma írt versek legszebbjei közül valók és átömlik belé e versek sajátos finom szomorúsága: meghatva és megigézve kezdi keresni e hatás eszközeit, bűvös fogásait. Akik Wildedal együtt azt tartják, hogy jobb élvezni a rózsa illatát, mint vizsgálni a gyökeireit: az ne olvassa e sorokat. Az olvassa csak, akit szintén izgat a rejtély, fölkeresni e verseknek azon objektív momentumait, amelyekkel a ránk gyakorolt hatás megmagyarázható, akit szintén izgat megtalálni azokat a jegyeket, amelyekből e versek édes és enyhe zamatja, különös és elbűvölő hangulata adódik.

Nehéz követni őt a költői eljárásában; nem hagyott hátra nyomokat a verseiben, amerre járt, ahol fáradságosan fúrt-faragott. Az első pillanatban csak annyit látunk: kitűnően versel és rímel; de ez még egészen felületes megállapítás, hiszen vannak mások is kitűnő technikájú költők s ezeknek költészete egészen más színezetű; tehát ez egyáltalában nem lényeges jegye a Tóth Árpád technikájának. Azonban a sorok hosszú és a rímek messzeeső volta már megmagyarázza azt az impressziókat, hogy e sorok mintha fáradtan vonszolnák fáradt testüket. Az öntudatos számítással sűrűn

használt alliterációkat Karinthy is észrevette nála. Érdekes és fontos tulajdonsága, hogy az élettelen tárgyaknak is tulajdonít érzést és viszont a maga lelki jelenségeit látja. Pl.:

S még szunnyad tarka ingem, petyhüdtlen és redősen.
Ó, van-e még dolog ily bús, mint fáradt törzsem,
Amint elferdült árnya a hűs padlatra dül?...
Vén, robotos ruhám a széken feketül
És várja alázattal s egykedvűn, hogy felöltsem...
(Reggel).

„Evokáció egy csillaghoz” című költeményében pedig azt írja, hogy a fáradt utak csüggedt csavarodással bús hurokba görbülnek. Itt érdekes különben, hogy ha tulajdonít is a tárgyaknak belső életet, de mindig csak a maga állandó érzéseit érzi beléjük. Viszont a maga lelki életét is realizálja, megérzékíti, átérezhetővé teszi azáltal, hogy különböző módokon összeköti a testi érzéssel:

„Emlémem petyhüdt, mint a holtak ajka”,
másutt:

„Emléked már oly ódonan aranylik”.

Ugyane célra szolgál az ily gondos testi festés:

„Ó éj... csuklóm lankad és bénult ujjaimhoz
Puffadt háttal feszülnek a csúf, setét erek”.

Egyszóval, ha szabad költőről így beszélni, ha nem tűnik fel nagyképűségnek és stílszerűtlenségnek: legrövidebben a „pszüchofizikai parallelizmus” kifejezéssel jelemoznám a Tóth Á. látása módját.

Finom detail-látása is arra való, hogy hűséget, életet és bensőséget adjon a versnek.

Minden versére jellemző a képzettársulás gyorsasága; egy-egy észrevétel sereg más képet juttat eszébe (többsnyire szeliden erotikus képeket); pl: ha „szájon csókolja” a szél (s hozzáteszi: „Mely most testhez feszíti az aszszonyok ruháját”), eszébe jut, hogy

„...illatos, mint duzzadt dombu párnád
S szelid, mint női vállhoz simúlt bús férfi arcél”.

Ez az oka, hogy majd mindenik versében előfordul ilyes kifejezés: „eszembe jut”, vagy „búsongva eltűnődöm” stb.; s ezeken a kifejezéseken gördülnek tovább a versei, mert ilyenkor ki-ki tér egy emlék felé, valamely más tárgyra; ez látszólag árt a vers egységének, tulajdonképpen azonban erősíti a hangulatot; ez okozza, hogy a versei témátlanok, nem halad egyszerű, szikár, egyenes vonalban egy kihegyezett pointe felé, ezért érezzük oly szavahihető, élő és meleg verseknek a Tóth Á. írásait. És talán azért is, mert az érzéseit nem mint múltat, hanem mint jelent adja elő, pillanatról-pillanatra elmesélve, mi megy benne végbe; így eleven és szinte a szemünk előtt végbemenő jelenetet kapunk.

Karinthy is észrevette, hogy csak egy hurja,

egy hangja van: a finom és intim szomorúság. Valóban, bármiről ír, ugyanazt érezzük. Az oka ennek egyfelől az, hogy mindezen tulajdonsága minden versében megtalálható, másfelől bizonyos jelzőinek állandósága. Ezen jelzői „Evokáció egy csillaghoz” c. költeményének első versszakában csaknem teljes számban ott vannak: csüggedt, reszketeg, szédülő, szegény, fáradt, lomha, alázva, éji. Véletlenül hiányzik ezen kedvenc jelzői: setét, bús, halk. Mind e szavak feladata nyilvánvaló; azt akarja velük, hogy elérzékenyedjünk, *meghatódjunk*. A részvétünkre vadászik. Nekem úgy látszik, számításával helyezi el e szomorkás jelzőket az ő lassúléptű verseiben. Úgy hiszem, a Tóth Á. írói eljárásában az intuición és a véletlen mellett a logikának és a matematikának is nagy szerepe van. Összekeres és kombinál oly képzeteket, amelyek az olvasóban oly képzetekkel társulnak és így oly hangulatot keltenek fel, amely megegyezik az övével. Ezzel a mesterkedéssel nemes bánatot tud kicsalni a szívből. Költői tehetsége egyrészt abban áll, hogy tökéletes finomsággal érzi (és tudja felhasználni) a szavak súlyát, hangulatkeltő hatását. Kedves költő.

Komlós Aladár

Jánosnak írom Debrecenből.

János, oly súlyos itt az éj s már kettőre jár az óra
Komor koporsó rejt most: a debreceni éjjel
És gyászdalom dobogva a szívem veri vérrel,
Te pesti kis szobádban rég alszol már azóta.

János, most kérlek. ébredj. Kelj, néman gyűjts világot
És reszkető kezekkel vedd legrosszabb ruhádat;
Menj, hagyj árván szobát, hagyj lárt ajtót utánad,
Dalolva menj az éjbe, ne félj. no úgy — ki lát ott?

Menj bánatos Budára, bolyongj bús zeg-zugokban
S hol babonás titokkal köt, állít meg alázat,
Csókold meg ott az utcát és csókold meg a házat
És mond nevem nevetve, ki éltem koldus ottan.

És fordulj meg, jó János, és kullogj át a hidon
És kérdezd meg nevemben egy kósza lány nevét
És csókold meg helyettem halk, halavány kezét,
Míg messze í t rózsáim remegve ráhajtom.

És hidd, hogy már meghaltam, hogy sír már sír felettem
És menj fel még az éjjel én legbúsabb komámhoz
És ülj le egy fotelbe. Ő majd meleg teát hoz
És kérd, hogy hegedüljön s hallgasd és sírj helyettem...

Havas Gyula.

Most egy nyolcadikos búcsúzik az iskolapadtól és a tanártól úgy, ahogy illik hexameterben.

Mint mikor Antigonét, hős Labdakos isteni sarját,
Szirtsírjának tátott öble fogadta magába,
Sírva-zokogván búcsúza tőled hajnali napfény,
Hűsvizű dirkei forrás s tőled Theba ligetje;
Úgy vár hennünket bús befogadásra az élet,
Úgy rebegünk végbúcsút nektek gyermeki évek.

Szárnyal a szárnyas idő. Tovalúntek az évek.
Zöld füzérünk, mit még boldog gyermeki kézzel
Játszva kötöttünk s íma fejünkre zörögve lehullott.
Hervadt lomb fedi mellettünk szana-széjjel a földet.
Óh mily boldog érzés emléink koszorúját
Újraüditni, midőn főnk többé nem fedí immár
Éjzuhatagja a harnak!

Mily föld fénylik előttem?
Mily ég néz le reám? Álomom sem festhete szebbet.
Biborfelhők úszva-gomolygnak a végtelen égen.
Messze morajlik a tenger szélverdeste habokkal.
Napsugaras bárkák tűnnek fel az alkonyi tájon,
Rajta vitézek vértborítottan, hosszú sorokban.
Bálványkardjuk hosszában ékítve arannyal,
Tündöklő pajzsukról visszaverődik a napfény.
Im más képe merül fel a rég letűnt csodatájnak:
Ott hol kristályforrás csobban sziklarepesztőn
S illan messzi berekbe, virágtól iflatos éren
Tünde leányok labdával játsznak deli keccsel,
Isteni arcaikat jókedvük pírja borítja.
Hosszan nézem, míg szemcimből könnyű szivárog
És megkönnyezem a rég elmúlt boldog időket,
Majd bámulva kiált fel szájam megkapatatlan
Szende sugáridőtől fenséges visszaidézés —
Költők apja, világtalan Homér, íme világod!

Mint amit bennünket, mint keresünk hiú vigaszt
Torzrajzában a messzi jövőnek, mintha bizony nem
Búcsúszókat mondani gyűltünk voln' ide össze.
Búcsút mondani néked hűn kedvelte tanárunk,
Ki szívünket e szép, csoda-földdel gazdagítottad.
Most pedig ifjú barátim rajta tehát ajakunkat
Nyissuk meg „ήρω”-ra tanárunk tiszteletére.

Péterffy László.

Péter, a félszemű.

— Jakob Schaffner. —

Schäublin Péter az asztalossegéd a bázeli-vidéki Sissachból való volt. Már tervezgette, mint megy Zürichbe s mint képezi ki magát derék, alapos bútorkészítővé. Egy napon mestere megbízásából a városba kellett mennie ércveretekért. Mivel a munka sürgős volt, visszajövet is villamosra szállt. Az állomás felé vezető uton, amint a villamos egy megállóhelyről gyorsan tovább iramlott, a hirtelen lökéstől az ajtó felé siető csinos hölgy meg-

tántorodott, rézsút a kis mesterlegény mellének esve, véletlenül kiálló kalaptűjével megsebezte egyik szemét. Péter halk fájdalomkiáltása s utitársai rémülete meggyőzte őt arról hogy az eset nagyon is komoly. Gyorsan határozott. Megrántotta a csengőszíjat s az éppen ott száguldó automobil után kiáltott. Három perc múlva a hölgy, aki a zürichi városi színház általánosan ismert és ünnepeelt német vendégművésznője volt, utitársával már a legközelebbi szemészeti klinika márványlépcsőjén haladt fölfelé. Itt tágranyílt szemekkel fogadták a nagy divát s a kis svájci fiút. De a sebesült szemén a legnagyobb jóindulattal sem lehetett többé segíteni. Az orvos rövid vizsgálat után konstataulta a szomorú tény: örökre elveszett. A művésznő nem tört ki panaszban, nem illette magát szemrehányással. Puha, ápoltságával végigsimított a kis mesterlegény könnyáztatott arcán, egy pár bátorító szót intézett hozzá, lekötötte számára a három vendégsekrepléséért járó gázsiját s jókora összeget hagyott hátra, hogy a klinikán továbbra is gondos ápolásban részesítsék. Este oly győzelmesen énekelt s oly mámorítóan játszott, mint mindig. A kis asztalost pedig oly körülrajongó figyelemmel vette körül, hogy bátran beillett volna hódolatnak is.

Három hét múlva elhagyta Schäublin Péter a kórházat. Fél szemét örökre elvesztette, de gazdagabb lett egy pár ezer frankkal. Másik szemében beleszeretett a szép énekesnőbe és úgy érezte, hogy a világ összes asztalos-segédeinél többet ér és magasán felettük áll. Első útja nem a mesteréhez vitte, hanem arra a megállóhelyre, ahol az a szerencsés szerencsétlenség történt. Azon a helyen aztán sokáig állott, a német szépségre gondolt, megkísérelte lelki szemei elé állítani, mialatt épen maradt barna szeme álmódóan kísérte a tovasikló villamoskocsikat. Hanem csak nagy, büszkehajlású structollal ékesített fekete kalapját látta mindig és hosszú, fekete, barna prémmel prémzett bársony köpenyét, de ennek a pompának a keretéből — valahogy úgy tűnt fel neki, — mintha kilopták volna az arcot. Szomorúan fordult meg s most először érezte magát valóban megkárosítottnak. Azt gondolta, hogy a rá emlékezést szemével együtt elvesztette. De mikor meg arra gondolt, hogy kárpótlásul művészi üvegszeme van, melyet senki sem tud a valóditól megkülönböztetni, valami furcsa büszkeség töltötte el.

Ilyen körülmények között természetesen nem mehetett vissza mestere műhelyébe félbeszakított mesterségét folytatni és mivel arra még gondolni sem akart, hogy valami mást, valami újat kezdjen, elhatározta, hogy egy-

előre nyakába veszi a világot s aztán majd csak akad számára valami. Előbb azonban elment egy jósnőhöz, hadd tudja meg, mi lesz élte sora. A bölcs asszony olyan bódéféleiben folytatta mesterségét. Az előadásnak első része a szokásos volt. A huszadik század phaenomenja: fáradt, sápadt asszony bekötött szemmel, a jelenlevő emberek nevét, gondolatát, szokását s a náluk levő tárgyakat találgatta. A szokott telepathikus eljárás volt, de Péter előtt varázslatosnak tűnt fel. És végül, mikor rája került a sor s a bódétulajdonosnak egy vastag, indulatos vén fickónak, üvegszemét mosolyogva, pipacsvörös arccal megmutatta, boldognak érezte magát és elfeledte profán környezetét. A sápadt asszony ezt a szokatlan tárgyat is megnevezte, nem kis fáradsággal ugyan, de végre mégis jól. Alig várta már az előadás végét, hogy a pódiumon át a különkamrába léphessen. Végre bemehetett. A szerény, csukló asszony jósolt neki úgy, ahogy ilyenkor jósolni szoktak. Mindez Péter előtt még különösebbnek, csábítóbbnak, megfoghatatlanabbnak, tűnt fel. Amikor azt kérdezte, mi fog azzal a hölgygel történni, aki az üvegszemhez juttatta, azt kapta feleletül, hogy még igen szerencsétlen lesz. Az asszony erre érdeklődni kezdett a szerencsétlenség iránt és Péter elbeszélte az egész esetet büszken, élvezettel. „Remélem, hogy az operaénekesnő nem sokáig lesz boldogtalan“, — mondta végül. „Lelkemre, igazságtalanság lenne; nemesen viselkedett s ezt az újságok is megemlégették“. Az asszony felelte: „Nem tudja, hogy a szerencse csupán a gonoszoké. Ha az a hölgy tényleg nemesen viselkedett önnel szemben, akkor meglátogatja a szerencsétlenség. Ez olyan biztos, mint a halál“. Ebben a pillanatban felhangzott a vastag, vén fickó kiáltása: „Kasszandra, dolgozni, a sátor tele van!“ Kasszandra hirtelen lehunyta szemét. Úgy tetszett Schäublinnek, hogy fáradt és legjobban szeretne még egy kicsit ülni és fecsegni. Arra is gondolt, hogy valami bú emésztheti, csak titkolja, mert az asszonynak a fiatalemberekkel szemben büszkének kell lennie. Végre felemelte szemét, Péterhez fordulva így szólt: „Ha úgy tetszik; maradjon még. Mindjárt visszajövök. „Szívesen“, felelte Schäublin nagylelkűen. „És ha ismét hoz valakit, aki jósoltatni akar?“ Felállott. „Az csak ritkán történik“, mondta és eltűnt a függöny mögött, mialatt a vén semmiházi a folyosón dörömbölt és ismét kiabálni kezdett.

Schäublin Péter huszonnégy éves volt. Nyílt szívű, arcát himlőhelyek borították s azt a kissé fáradt, értelmes kifejezést kölcsönözték neki, mely a himlőhelyesek örök tulajdona.

Ép szemével a kamrát kutatta át fűrgén és kereste benne a szomorú, sápadt asszony valódi képét. A kamrában sűrű, rekedt levegő volt. Seholy egy nyílás; be- és kivezető útul a pódium szolgált. A bútorzat egy kis nádasztalból és két vas kerti székből állott. Az asztalon egy játszma francia kártya terpeszkedett. A falba vert horgon függtek a jósnő utcai ruhái, egy fejkendő és egy kemény férfikalap. Behallatszott az öreg kiabálása: „Médium, hányat pillantott ez a hölgy? Siess; az uraságok látni és hallani akarnak; nincs veszíteni való idejük. Ma éjjel ismét aludhatsz“. Pétert bosszantotta a mérges, szürke fickó, szívből szerette volna egy kicsit megtréfálni. Nem sokára taps hallatszott. Két perc múlva a jósnő ismét a kamrába lépett. Szinte tébolyultan hanyatlott a másik kerti-székre. Tekintete üres volt, feje gondolatok nélküli. Állát kezére támasztotta s zilált, félig csodálkozó arckifejezéssel bámulta a fekete keménykalapot a horgon. Aztán vonásai fájdalmasan kétségbeesett mosolyra torzultak, melyről szeme mitsem tudott. Végre — mint minden előadás után — csuklani kezdett. A bázelyvidéki nem szenvedhette tovább a szív-facsaró látványt. „Kasszandra asszony — mondta ta szeliden — nekem mindent elmondhat. Én is ettem keserű kenyeret. És ha olyan vagyok, mint egy ostoba fiatal kutya, az onnan van, hogy a himlő szertezilálta szakállamat. Mért jár a vén zsimbfészeknek a kedvébe? Talán felesége?“ Kasszandra csendesen feléje fordította fejét és eszmélni kezdett. „Leánya vagyok“, válaszolta gépiesen és kíváncsian nézett rá. „Akkor egyszerűen hagyja a faképnél“, folytatta tovább. „Bizonyára már nagykorú; nincs joga visszatartani“. Figyelmessé lett. „Az nem olyan könnyű, válaszolta. A mestersége vagyok“. „Micsoda?“ kérdezte az asztalos. „Az üzlete. Idegbajos vagyok és operáltatnom kellene magamat, mert szörnyű fájdalmakat állok ki. De talán hat hét is beletelne, míg ismét dolgozni tudnék és ő csak pénzt akar szerezni velem. Ha tönkre tett, akkor az utcára dob. Sokkal többet tudok, mint ahogy ő sejti, de titokban tartom, más-különben egy hónap alatt kész vagyok. Amit önnek az előbb jósoltam, — számárság. A legközelebbi előadás alkalmával egész életetefolyását elmondom, de igazán, úgy, hogy csodálkozni fog. Nekem megjövendölték, hogy boldogtalanságom már nem sokáig tart; valószínűleg meghalok. Néha, mialatt az embereknek jövendőt mondok, szinte örül a fájdalom. Akkor akadozom és ő szitkozódik a publikum előtt“. Péter szomorúan hunyorgatott. „Most is szenved?“ kérdezte és kerek, himlőhelyes arca részvétellel nézett rá. „Igen“, vallotta be

zavartan. „Miért kérdezi? „Egyszerűen azért, mert az öreget káromkodni hallottam“, felelte. „Ja úgy“, mondotta felvidultan s halkán nevetett. „Már azt gondoltam, hogy az arcomról olvasta le“. „Most nem fogják hívni sokáig“, jelentette ki Péter szilárdan. „Igen, már nem esik, felelte; ez a váratlanul jött eső kergetett annyi embert a bódéba“. De nemsokára már ismét dörömbölt az öreg és kiáltotta: „Kasszandra, dolgozni. A sátor tele van“. Kasszandra biccentett a fejével és kiment.

Mikor ismét visszatért, Péter egy pár hüvelykkel magasabb lett. Mialatt ott bent az öreg szakadatlanul kiabált és a szegény nőt hangjával kizokkolt, egyszerűen eszébe ötlött, hogyan segíthet rajta. Ezúttal könnyes szemmel tért meg az előadásról Kasszandra. De Péter sem volt a régi. Ép szeme mintha megnőtt volna s úgy csillogott, hogy mellette az üveg-szem csillogása hitvány kavics-csillogás volt. Alig várta, hogy a lompos függönyök között feltűnjön. Elibe állt. „Valamit akarok önnek mondani, Kasszandra asszony“. Mikor meglátta szemében a csillogó könnycseppeket, még jobban neki dühödött. „Svájcban vagyunk, Kasszandra asszony, nem Poroszországban, sem pedig Oroszországban. Itt mindenki szabad. Ön Németországból jött, azért nem tudja. Dobja le magáról ezt a maskarát, öltse fel az utcai ruháját, ami azon a szegen lóg. Ne gondolkozzék sokáig. Az operaénekesnő bőkezűen gondoskodott rólam, így talán tudok egy jósnőn egy kicsit segíteni. Most megfordulok és százig számolok. Akkorra készen kell lennie. Egy — kettő —“.

A meglepett asszony kifogásokkal akart előállni, de Péter nem hallgatott rá, számolt rettenthetetlenül: „Három — négy — öt“. Kasszandrát szédítette a csodálkozás. Ez az egyszerű svájci fiú úgy viselkedik, mint a mesebeli tündérkirályfi s az ő szerencséje sem kisebb a tündér-királykisasszonyénál. Fejéhez kapott. Csakugyan Kasszandra ő, Kasszandra, a huszadik század phaenomenja, aki mindezeket megértte? S mikor erre a kérdésre igenel kellett felelnie, felnevetett. Ha Péter látta volna, hogy milyen fiatal, milyen üde így, biztosan eltévesztette volna a számolást. De Péter befogta szemét, csupa megszokásból még az üveget is s rendíthetetlenül számolt tovább: „Kilenc — tíz — tizenegy“. A jósnő ekkor leszakította derekáról a zászlócskát, gyorsan magára öltötte utcai ruháját, befűzte bőrcipőjét s mielőtt még Péter százig számolt volna, már előtte állott készen, sovány, szinte át-tetsző kezét a bal vállára tette s a fekete kendő alól ránézett hamiskásan, vörösregyúlt arccal, Péter a csodálkozástól elfelejtett tovább szá-

molni. Majd ujjongva vette kalapját az asztalról s nevetve kiáltotta: „Most már vége a szomorúságnak“.

Úgy történt, ahogy Schäublin előre megmondta. A vén rabszolgatartó semmit sem tehetett. A bódé előtt nagy csödület támadt. Péter a rendőröknek és a közönségnek elmondta a valódi tényállást. A rendőrök helyeselték Péter eljárását s kijelentették, hogy Svájcban minden ember szabad. A cseh vagy lengyel semmiházi élénk protestálása csak derűtséget keltett a közönség körében. A bázelyvidéki a sápadt asszony mögött büszkén lépett a szabadba. Ennyi embert még soha sem látott együtt és mind mellette voltak. Soha nem tapasztalt érzelmek dagasztották egészséges keblét és olyan rendkívüli módon jól estek neki. Ép szeme belevillámlott a zürichi napba, de a másik, az üveg, szomorúan fénylett. Mihelyt kiértek a tolongásból, automobilt akart előkiáltani úgy, ahogy az énekesnőtől látta. Az automobil helyett egy egyfogatú állott elő, de ez is jó volt. Büszkén vezette fel az idegen nőt a szemészeti klinika márvány lépcsőjén. Ott kinevették s egy más címet nyomtak a markába. De nem törődött vele. Az operáció sikerült. A lábadozás sem járt azokkal a félős meglepetésekkel. Három hét múlva Kasszandra elhagyta a kórházat. Hogy egészen felgyógyuljon, orvosai tanácsára valamelyik nyári üdülőhelyre kellett mennie. Schäublin boldogan egyenlített ki a számlát és imárottjával Churwaldenbe utazott. Ott a Korona szállóban vett szállást. Dacosan, kicsinylően járt-kelt az angolok, franciák és németek között, sétáltatta gyöngé, törékeny Sibylláját, örködött álma felett és fülig beleszeretett újraéledő asszonyiságába, mely már rózsaszínűre festette arcát és szeméből derűsen világolt felé. Általában mindig vele volt, csak ritkán indult nélküle kisebb kirándulásokra. Ilyenkor oly vadul száguldott hegynek fel és hegynek le, hogy két nap múlva is nyilallott a szíve s fájt a lába.

Egy délután, midőn éppen egy ilyen gyilkoló kirándulásról jött haza, szinte lángolóan és a szomjúságtól elepedve, Kasszandrát nem találta egyedül. Egy elegáns úr állt mellette. Fekete haja fénylett, mint az olaj. Nehéz szemhéja volt, sápadt asszonyias vonásai és csattanópiros arca. Kasszandra félénk mosollyal mutatta be Péternek: „Carlo Bomelli Olaszországból“ és hozzátette, hogy mestersége iránt érdeklődik s maga is tett már valamit e téren. „Úgy“, válaszolta Péter s mást nem tudott szólni. Megnövekedett szeme kihívólag villogott az olasz felé. Már megpillantásakor valami megnevezhetetlen gyanú s zsibbasztó fájdalom ette be magát testébe, be, mélyen egész a

csontig. Vigasztalni próbálta magát: „Hát érdekli ez az előkelő szélhámosság, mi van abban?“ S ehhez a gondolathoz makacsul ragaszkodott. Elhatározta, hogy nem lesz haragos, de minden esetre résen lesz. Megtette. Kevés öröme telt benne. Látta, mily különös fényben tündöklök Kasszandra szeme, ha az olasszal beszél s ha a szellemek vannak szóban. Észrevette ugyan, hogy ez a fény nem földi, inkább földöntúli, de azért nem kevésbé gyűlölte a fényeshajú fecsegőt, mint a szellemeket. Végül tisztán állott előtte, hogy a helyzet csak úgy javulhat, ha vagy az előkelő ellenség távozik, vagy pedig Kasszandrának keres más tartózkodásihelyet.

És hogy egycsapásra minden elintézzzen mialatt az olasz tiroli kalapban s nagy hegy-mászóbottal az alpokat mászta, megmagyarázta Kasszandrának, hogy véleménye szerint itt az ideje felszedni Churwaldenből a sátorfát és amint az orvosok előírták, száz méterrel feljebb verni tanyát. Ott szép helyet keresett ki számára, de még nem árulhatja el, mert meg akarja vele lepni. Tetszenék-e neki, ha három nap múlva hurcolkodnának. Azt várta, hogy Kasszandra kifogásokkal fog előállani, de nem tette. Elfogadta az indítványt, felvidult hallatára, sőt mintha örült is volna neki. Kiérezte féltékenységet s talán még inkább szerelmét s ez megindította. Így aztán Péter felmondta a szobákat, emlékeket vásárolt és az utolsó napon, mint, aki már biztos a maga dolgában, kirándult a parpani Rothornra. Pompás ki látás tárult fel előtte. A hegyekről csak annyi köd szállott fel, amennyi elég volt ahhoz, hogy a hegyvidéket vonzóan tisztává tegye. Különben is elragadó volt minden s a sugaras tájék vidám, könnyű lelkével harmóniába olvadt. Bár csak szegény senki volt, szíve mélyéből mondott hálát Istennek ezért a szép világgért. Amikor visszatért a hotelbe, értesítették, hogy Kasszandra az olasszal elutazott. A portás egy kis levélkét nyújtott át neki. Kasszandra írta merev, kissé légies betűivel. „Kedves Barátom, bocsásson meg nekem, szegény ördögnek, hogy így: búcsú nélkül kellett öntől elválnom. Mást érdemelt volna tőlem. De hogyan búcsúzzam el öntől? Minden, amit a művészet és a szellemek meghagytak belőlem, kizárólag az öné. Szeretem, mert jó. De azt parancsolták nekem, hogy hagyjam el önt. Miért nem maradhattam tovább oldala mellett. Ott oly boldog voltam. Életemnek legszebb idejével ajándékozott meg. Fogadja érte ezerszeres köszönetem. És ha ön olyan ártatlan, mint amilyennek én hiszem, akkor (és ez alá volt húzva) emelni és vigasztalni fogja az a tudat, hogy én mindig úgy gondolok önre, mint a föld legneme-

sebb s legkedvesebb emberére. Jól tudom, hogy gyűlöli azt az urat, akivel nyakunkba vesszük a világot. Talán rosszul bánik majd velem, mint ahogy rosszul bánt velem az az ember, aki nem apám volt, (ezt örökkétartó barátságom jeléül fedem fel) de nekem követnem kell. Érti? Követnem kell. Impreszárióm lesz. Tehetségem teljesen kifejlődött. Most tiszta és szabad. Vagyok és maradok az ön örökké hálás Kasszandraja. N. B. Nadrágtartója révén veszély fenyegeti. Vigyázzon. Gyakran parányi okossággal elkerülhetjük a végzetet. Mindenesetre ne viseljen többé nadrágtartót, hanem övet. Mi lennék ön nélkül? K“.

A levél nem könnyen szülemllett meg. Kasszandra sokar sírt mellette. Péter ezt mindjárt észrevette. És azt is hitte, vagy legalább szerette volna hinni, hogy egy pár szava felszárította volna a könnyet a Kasszandra szeméből. De az olasz ezegyszer felülkerekedett. Miután ezeket szép sorban mind elgondolta, fogta magát, összepakkolta cókmókját és eltűnt a vidékről. Az emberek közé akart vegyülni ismét. Nyakába venni a világot s menni messze, messze... Először Baselbe utazott. Megnézte a Rajnát, a székesegyházat és a zoológiai kertet. Itt tizennégy napig maradt, bár állandóan az unalom gyötörte. Valami névtelen vágy markolt bele a szívébe és húzta, húzta visszafelé. Nemsokára mégis Kölnben látták, ahol megnövekedett szemét gyönyörrel legettette a szép dómon. Megelégedetten vette tudomásul, hogy mindenütt barátságosan fogadják s ez növelte önérzetét. Később Aachenben, Hamburgban, Berlinben, Münchenben, Bécsben, majd Budapesten tűnt fel. Mindenütt csak szemlélődött s valami belső nyugtalanság rágódott rajta. Belgrádban adta ki utolsó koronáját anélkül, hogy egy percig is gondolt volna arra, hogy visszatér mesterségéhez. Inkább akart csavargó lenni, mint valahol egykedvű mestere számára deszkát gyalulni. Mindamellett a csavargóéletben sem telt kedve. A Kasszandra iránti szerelme még mindig kínoztta. S ha a kirakatok visszatükrözték rogyant, züllött alakját és visszaemlékezett korábbi éveire, mikor szívesen elnézte magát a kirakatok tükörablakjaiban s még a himlőhelyek is illettek neki, valami alaptalan szomorúság és düh szállotta meg. Mivel könnyű volt belátnia, hogy szerencsétlenségének a német énekesnő volt a kiindulópontja, elkezdte szidni, átkozni s szíve mélyéből kívánta, hogy Kasszandra jóslata beteljesedjék rajta. De akkor hirtelen megjelent szeme előtt az az arc, melyet előbb semmi módon sem tudott felidézni, büszkén, nyugodtan. Dühe mintegy varázsütésre szétfoszlott, nem maradt más hátra, csak a szégyen és a bánat, hogy gyarlóságára emlékeztesse.

Egy ilyen kétségbeesett órában eszébe jutott Kasszandra sajátos figyelmeztetése. Egyszerre világossá lett előtte. A nadrágtartó és az ő vége összefüggésben vannak. „Mert nadrágtartójával felakaszthatja magát az ember“, gondolta és sokáig nagyon csendes és szomorú maradt. Kasszandra előre látott mindent s jóslata most úgy tűnt fel neki, mint valami súlyos, kikerülhetetlen végzet-megnyilatkozás. „Ha eljő az ideje, felakasztom magam a nadrágtartómmal“. És egy téli napon, mikor már betevő falatja sem volt és a hideg húsába ette magát, elhatározta, hogy betölti a jóslatot. Kiválasztott a közeli erdőben egy fát, ingújjra vetkőzött, nadrágtartóját nyakára hurkolta s ekkor egy ember tévedt az útjába, s ezzel élete ismét új irányba zökkent. Harmincéves, középtermetű úr lehetett. Ápolt, vörös arcán úgy csüngött a göndör barna szakáll, mintha odacsirizelték volna. Máskülönben meglepően hasonlított azokhoz a tűzérkatonamaszkokhoz, amelyekre kaszárnnyában céltlőni szoktak. Elfogulatlanul állott Péter mellé, nagy lelki nyugalommal szemlélte az előkészületeket, azután magát az öngyilkosjelöltet vette szemügyre, végre megszólalt: „Ha szomorú szándékának csak a hideg és az éhség az oka, akkor élete a mai naptól kezdve jobbra fordult. Egészséges ön máskülönben? „Kényeskedve és fontoskodva beszélt, de Péter az egész alakot magától értetődőnek találta. Kissé csodálkozva bocsátotta le kezét s mivel valójában az élet még mindig becsesebb volt reánézve, mint a halál, így válaszolt: „Igen, Uram, egészséges vagyok. Mivel szolgálhatnék?“ Havazni kezdett. Az idegen felnitotta ernyőjét. A fák kopaszon és téliesre vetkőzve álltak körülötte. „Lesz szíves ismét felöltöni a kabátját,“ mondta nyájasan. „Ha velem akar dolgozni, akkor két órán belül új ruhába bújtatom. Én művész vagyok. Rézkéseket dobok halálbiztonsággal. Idejéből csak öt percet kell áldoznia nekem. Ezt az időt egy fal mellett tölti, amelyre én töreimet hajigálom. Máskülönben szabad, és szép jövedelme lesz. Előbbi társam megtakarított pénzével gyümölcskereskedést nyitott. Elfogadja-e ajánlatomat?“

Igy lett Péter a kések céltáblája. Életkedve lassanként visszatért. A jóindulatú kések mindig elkerülték. Az új élethivatás, a közönség bámész tekintete megacélozta lelkét. Arca megtelt vérrrel és nekigömbölyödött. Minél inkább megszokta a szívdobogást, melyet a repülő kések okoztak s minél ritkábban rezzent össze, ha a kések az arcánál furódtak a falba, annál érdekesebb lett számára az élet. Már megtréfálta a chansonette-eket, arconcsípte a cselédlányokat, ha ugyan fiatalok voltak. Különben egész környezetét valami szeretetreméltó romlottság

jellemezte. A romlottság már előbb, nyomorúsága idejében szívárgott lelkébe, mint a víz a kövek közé; a szeretetreméltósággal pedig itt találkozott, hiszen csak úgy repült felé a kullisszák s az öltözők felől. Ez a Schaublin Péter nem az volt többé, kinek félszeme a német énekesnő áldozata lett, nem is az, aki szívét a jósnőnél felejtette. Tudta, — az igaz, nem a maga jóvoltából — milyen a fényes nap s milyen a sötét éjszaka, s most olyan átmeneti homályban találta magát, mely mint bukott embert leginkább megillette.

Péter oly régen elbúcsúzott már a fontolgatásoktól, hogy azt a talajt, amelyen állt, elég szilárdnak hitte arra, hogy csendes polgári boldogságát megbirja. Megismerkedett egy bécsi lánnyal, kinek mindene gömbölyű volt s mint a golyó a bábok közé, úgy gurult be szívének romjai közé. Ez a lány egy híres táncosnőnek volt a szobalánya. Vele megismerkedni, beleszeretni, elcsábítani, mindössze két hétnek a műve volt. Csinjének rendkívül örült és büszke volt rá. A művészt látta ebben a tettében, pedig csak úgy szeretett, mint egy érzelgős hörcsög. Tipegett, terpeszkedett, mint az ura, akit különben mindenben utánzott; sőt öblös svájci torrával még a kényeskedő felnémetet is megpróbálta utána selypíteni. Néha előtört örökölt, nyíltszívű természete és mesteremberi lelkiismeretességét teljesen alap nélküli és haszontalan életmegnyilvánulásokban vezette le. De olyan könnyű vérrrel igyekezett ezeket legyőzni, mint amilyen könnyű vérrrel a harmadik asszonyt választotta meg. Ezeket általában apró állomásoknak tekintette, amelyeken puccos bécsi dámájával fennakadás nélkül átgurulhat. És ha mégis elfogta a szegény, megtagadta őket és nevetett rajtuk. A legtöbbször abból a reménységből üztek gúnyt, amellyel azt hitték, hogy a természetet csalták meg. A kis asszony játszotta a nagy komédiát. Főszemélynek a gyermekket tette meg, akit könnyebb boldogulás kedvéért ő maga kizárt életéből, de aki után Péter tulajdonképpen vágyódott. S Péter elég romlott volt ahhoz, hogy ebben a játékban a partner szerepét töltsse be. Ilyenkor hanyatt kellett feküdnie a díványon és a csecsemőt kellett adnia. Az asszony melléje ült, fejét ölébe vette s cirógatta, verte felváltva. Azután rendesen rosszkedvűek lettek, elmentek a közeli kávéházba, illusztrált lapokat olvastak és ismét művészeknek érezték magukat. Eközben megtörtént az az érdekes dolog, hogy a kis bécsi nő hű maradt, még csak nem is kacérkodott senkivel.

Péter már csak ritkán gondolt Kasszandrára. Az asszony előtt csak futólag említette kalandját. Lipcsében azonban ismét fölmerült előtte a sápadt jósnő képe, éles kontrasztként

a régi sugaras s a mostani sivár, züllött élete között. Az ura szerződése már vége felé járt s ekkor egy délután, mikor a jövő hónapi művész-programmot olvasta, melynek nagyrésze már ismerős volt előtte, egyszerre csak megakadt szeme sápadt barátnője nevére. Ez a véletlen életének új fordulatot adott. Jelenlegi élete egy csapásra úgy tűnt fel előtte, mint sivár, végtelenbe nyúló s utolsó állomása süllyedésének. Szükszavú, fanyar és rosszkedvű lett. Három nap múlva, midőn az Inserat kávéházban a kedves névvel ismét találkozott, a vendégek szemeláttára hangosan sírni kezdett az elhagyatottság és az unalom miatt. Minden ellentálló képessége elveszett. Feltette magában, hogy meglátogatja Kasszandrát, történjék aztán, aminek történnie kell. Érezte, hogy be kell pillantania jobb énjébe, melyre a jósnő rámutatott és még egyszer ugyanazt a levegőt kell szívnia, melyet ő szív. Azután nyelje el a föld, vagy omoljon rá az ég. A legvalószínűbbnek azonban az látszott előtte, hogy mégis a nadrágtartó lesz a vége. A kis bécsi nőnek azt mondta: „Ne sírj Toneli, árt a szépségednek. Rossz a gyomrom, de majd meggyógyul. Meglásd csak, holnap szőröstől-bőröstől felfallak”. Toni könnyei közül előtört a mosoly szívárványa és megvigasztalódva mondta: „Váljak egészségedre, Péterkém”.

Este, midőn Péter a fal mellett állt és a késdobó művész frakkban és cylinderben rézkéseivel játszott, történt, hogy egy kést elhibázott s az nagy esörömpöléssel a földre esett. Péter gyorsan lehajolt érte s ekkor észrevette, hogy nadrágtartója a hirtelen guggolástól elszakadt. Ez a véletlen nyugtalanná és idegessé tette. A szokott merev, majdnem élettelen tartást már nem tudta többé megőrizni. És mivel élete mindig hajszálon függött s teljesen ki volt szolgáltatva a művésznak, így történt, hogy egy célt tévesztett rézkés a nyakán megsebezte. Péternek egy arcizma sem rándult meg, de az artista halászápadt lett. A függöny legördülése után társához rohant s csak akkor nyugodott meg egy kissé, mikor meggyőződött róla, hogy a seb jelentéktelen. De még akkor is reszketett, midőn Péter Tonelivel rég otthon volt. Toneli csodálatraméltóan nem érdeklődött a baleset iránt. Ütközben valahányszor a kötelékre nézett, mely a sebet takarta, mindig összerezzen s az örökös mosoly elhalt ajakán. „Péterkém, Péterkém” — hajtogatta néha s nedves szemével arcába tekintett s szorosan hozzásimult. Az éjszaka folyamán Péternek feldagadt a nyaka. Másnap már a kórházban feküdt. Ugyanaz nap este mutatkozott be Kasszandra.

A késdobó művész nem lépett fel többé. Mint minden hiú embert, könnyen ki lehetett

hozni sodrából. Az első nap háromszor látogatta meg Pétert. Különben céltalanul bolyongott a városban. Toneli nem mozdult a Péter betegágyától. Szomorú, némán szenvedő gyöngédséggel ápolta az ő bázelyidékijét. A dévaj, bohó vonások örökre letűntek arcáról. Egy egész sereg apró kis komoly gondolat rajzolt fejében. Ezen a napon kétszer operálták Pétert. Szemelátára vitték ki s hozták ismét vissza öntudatlan állapotban. A rá következő éjszakán még egyszer kivitték s mikor az orvosok látták, hogy már nem lehet rajta segíteni, azt kérdezték tőle, nincsen valami kívánsága. Péter már talán nagyon is tiszta, tágranyilt szemével egyideig nézett, aztán eszébe jutott valami, amitől nagyon melege lett. Mosolygott az ő öreges, nyílt-szívű svájci mosolygásával és a kötelékbarrikádok alól felhangzott hangja szeliden, remélve: „Kasszandrát szeretném látni“. Lehunyta szemét és várni kezdett. Tóni felsírt; az artista Kasszandráért ment.

Péter egy óra múlva hallotta, hogy az ismerős libegő asszonyléptek az ágya felé közelednek s ott megállnak. Még egy ideig csukva tartotta szemét, hogy az imádott asszony sóvárgott jelenlétét zavartalanul élvezze; de barna arca elárulta magát s midőn végre felnyitotta szemét, az utolsó évek szerencsétlensége, köznapisága letörlődött vonásairól és az egyszerű, becsületes, a bázelyidéki Sissach-ból való Schäublin Péter nézett szembe a híres „szaloniki jósnő“-vel. Ő sem volt új jelenség, bár vállára értékes prémboa simult, s hajlós kalaptollai lágyan simították Péter arcát, ha felé hajolt. Az ismert, változatlan és változhatatlan világcsoda tele fájdalommal, sóvárgással, tette a Péter homlokára hűvös kezét s szólt hozzá halkán, tompított hangon: „Miért okozott nekem fájdalmat Péter? Nincs mód, hogy ebből a bajból kilábaljon? Persze, nem szívelte meg azt, amit akkor írtam vigasztalásul és épülésül“. Péter tovább mosolygott, de mosolyába már árnyék vegyült. A halál útban volt. Rázni akarta fejét, de szeme összehúzódott a fájdalomtól s gyorsan az ajkába harapott, hogy fel ne kiáltson. Félt, hogy boldogsága utolsó perceit megrövidíti. Uralkodni próbált magán. A jósnő sovány keze után nyúlt s görcsösen belekapaszkodott. „Oh, mondja még egyszer“, kérte vékony, gyermek hangon és ismét mosolyogni kezdett. A jósnő megindulva hajolt a beteg arcához, mely gyermeki bizalommal tekintett fel rá, aztán lassan, nyomatékosan mondta: „Ön a világ legnemesebb és legjobb embere“. Erre megindultak a könnyei. El akart fordulni, de Péter görcsösen tartotta. „Köszönöm“, válaszolta és a meg-növekedett szeme hálásan fénylett felé. „Most már különben vége mindennek“.

Nemsokára beállott a halálküzdelem. Egész estig tartott. Kasszandra segített barátjának, úgy, ahogy az élő segíthet a halódónak. Toni alázatosan, félig öntudatlanul ténfergett ideoda s segített az idegen nőnek. Péter élete ki-lobbant a napvilággal. Toni sirt, úgy hullottak a könnyei, mint az élő forrásnak. Nagyon, nagyon elhagyatottnak és árvának érezte magát. Az artista arca olyan fehér lett, mint a mész. Szakálla még jobban csüngött, mint máskor. Ajka remegett. Csak Kasszandra birkozott magával s mikor győzelmes maradt, a bámulatnak egész viharát keltette fel. Másnap az egész város visszhangzott zsenijétől.

Péterffy László.

Kezdetén a hullásnak.

Dalos szerelmemnek,
Piros szerelmemnek
Cifra rongyát őrzi még,
Nyári alkonyatkor,
Bibor alkonyatkor,
Csitítja zengő szívét.
Én tünődve járok,
Jaj, egykedvűn járok,
Szédelvek mint őszi légy.

Üzenem most néki,
Engesztelve néki
Kezdetén a hullásnak:
Szerelmem bocsássa,
Csókom mind bocsássa
Mosolyogva múlásnak,
Mert boldog, ki vígan,
Bölcsek, kik nagy vígan,
Szerelmeken túllátnak.

Ellököm a parttól,
Vérvirágos parttól,
Gyászvilorlás sajkámat,
Szellő csókol ajkon
Szellő, vidd el, ajkom
Csókot küld az ajkának.
Elűszom dalolva,
Szívénem dalolva
Új vitéze majd támad.

Havas Gyula.

Mír.

KÉRELEM. Tisztelettel kérem nagytiszteletű lelkész testvéreimet s minisztereket, akikhez az Orosházán felállítandó Székács-szobor intéző-bizottsága gyűjtő-ívet küldött s azt ezideig még vissza nem juttatták, hogy úgy a gyűjtő-ívet, mint a gyűjtött összeget Kovácsik János Népbanki vezérigazgató, szobor-bizottsági pénztáros ur címére, Orosházára, minél előbb megküldeni kegyeskedjenek. Orosháza, 1912 május hó 1. Kovács Andor, ev. lelkész, szobor-bizottsági elnök.